

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

VARHAISKASVATTAJIEN KOKEMUKSIA KOLMITASOISEN TUEN PROSESSISTA

TEKIJÄ Mari Heikkinen

SAVONIA-AMMATTIKORKEAKOULU OPINNÄYTETYÖ
Tiivistelmä

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Tutkinto-ohjelma Sosiaaliala, varhaisen tuen asiantuntija			
Työn tekijä(t) Mari Heikkinen			
Työn nimi Varhaiskasvattajien kokemuksia kolmitasoisien tuen prosessista			
Päiväys	1.10.2024	Sivumäärä/Liitteet	45
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Kuopion varhaiskasvatus			
<p>Tiivistelmä (Huom. kirjoita teksti alla näkyvään harmaaseen kenttään; huomioi tämä myös kopioitaessa)</p> <p>Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli kartoittaa Kuopion kaupungilla työskentelevien varhaiskasvattajien kokemuksia kolmitasoisien tuen prosessista. Tavoitteena oli selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia tuen prosessin mahdollisuuksista ja haasteista. Tutkimuksessa varhaiskasvattajat saivat mahdollisuuden tuoda esille omia ajatuksiaan ja haasteita tuen prosessiin liittyen.</p> <p>Tutkimuksessa Bronfenbrennerin (1979) ekologinen systeemiteoria luo raamit kolmitasoisien tuen prosessin tutkimiseen varhaiskasvattajien kokemana. Teoria jäsentää yhteisövaikuttavuutta sekä monitoimijaisuutta ja kuinka nämä vaikuttavat kolmitasoisien tuen prosessiin.</p> <p>Tutkimuksessa käytettiin laadullisia tutkimusmenetelmiä. Aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla varhaiskasvatuksen opettajilta ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajilta. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto koottiin haastattelurungon teemojen mukaisesti. Teemoitetusta aineistosta etsittiin pääteemoja tarkentavia alateemoja.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan varhaiskasvattajat kokevat lapsen tuen tarpeen ja muodon olevan helpommin ymmärrettävissä. Varhaiskasvattajilla on ryhmissä kattavasti käytössä erilaisia pedagogisia tukitoimia. Tulosten mukaan varhaiskasvattajat kokevat tarvitsevänsä lisää koulutusta kolmitasoisien tuen prosessiin yleisesti sekä tuen kirjaamiseen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvattajien mielestä yhteistä keskustelua ja ajatusten vaihtoa tukitoimista ja tuen toimivuudesta varhaiskasvatusyksiköiden ja ryhmien kesken. Kasvattajat kokevat yksiköiden ja ryhmien välisen keskustelun vahvistavan ammatillisuutta ja saavan vertaistukea tuen asioissa. Tuloksista nousee esille myös varhaiskasvattajien huoli ammattihenkilöstön riittävyyden takaamisesta.</p> <p>Tutkimustulokisa voidaan hyödyntää kolmitasoisien tuen prosessin kehittämisessä sekä varhaiskasvattajien monitoimijaisen yhteistyön kehittämisessä. Jatkotutkimuksena ehdotetaan varhaiskasvatuksen erityisopettajien sekä varhaiskasvatuksen johtajien kokemusten ja näkemysten kartoittamista kolmitasoisien tuen prosessista Kuopion kaupungissa.</p>			
Avainsanat varhaiskasvatus, varhaiskasvattaja, kolmitasoinen tuki, yhteisövaikuttavuus, monitoimijaisuus			

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Master's Degree Programme in Social Services, Early Support Specialist	
Author(s) Mari Heikkinen	
Title of Thesis Early childhood educators' experiences of the three-level support process	
Date 1.10.2024	Pages/Appendices 45
Client Organisation /Partners Early childhood education in Kuopio	
<p>Abstract (NOTE: write/insert all your text in the grey box below, also if you use copy + paste)</p> <p>The purpose of this study was to map the experiences of early childhood educators working in the city of Kuopio about the three-level support process. The goal was to find out the experiences of early childhood educators about the opportunities and challenges of the support process. In the study, early childhood educators were given the opportunity to present their own thoughts and challenges related to the support process.</p> <p>In the study, Bronfenbrenner's (1979) ecological systems theory creates a framework for studying the process of three-level support as experienced by early childhood educators. The theory structures community effectiveness and multi-functionality and how these affect the process of three-level support.</p> <p>Qualitative research methods were used in the study. The data was collected through semi-structured thematic interviews with early childhood education teachers and early childhood childcare providers. The data was analyzed using content analysis. In the material-based content analysis, the material was gathered according to the themes of the interview body. From the themed material, sub-themes that elaborated on the main themes were searched.</p> <p>According to the research results, early childhood educators feel that the child's need and form of support are easier to understand. Early childhood educators have a wide variety of pedagogical support measures in use in their groups. According to the results, early childhood educators feel that they need more training in the process of three-level support in general and in recording support in the child's early childhood education plan. In the opinion of early childhood educators, there is a joint discussion and exchange of ideas about support measures and the functionality of support between early childhood education units and groups. Educators feel that the discussion between units and groups strengthens professionalism and gives them peer support in matters of support. The results also highlight the concern of early childhood educators about ensuring the adequacy of professional staff.</p> <p>The research competition can be utilized in the development of a three-level support process and in the development of multi-functional cooperation of early childhood educators. as a follow-up study, it is proposed to survey the experiences and views of special early childhood education teachers and early childhood education leaders about the process of three-level support in the city of Kuopio.</p>	
<p>Keywords</p> <p>early childhood education, early childhood educator. three-level support, community effectiveness, multi-functionality</p>	

1	JOHDANTO	5
2	BRONFENBRENNERIN EKOLOGINEN SYSTEEMITEORIA	7
3	YHTEISÖVAIKUTTAVUUS	9
4	KOLMITASOISEN TUEN PROSESSI	11
5	KOLMITASOINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA	14
5.1	Yleinen, tehostettu ja erityinen tuki	15
5.2	Lapsen tuen muodot	17
6	MONITOIMIJAISSUUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	18
6.1	Yhteistyö huoltajien kanssa	18
6.2	Moniammatilliset tiimit.....	19
6.3	Monitoimijainen yhteistyö	20
7	TUTKIMUSTIETOA KOLMITASOISESTA TUESTA.....	22
8	TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	24
9	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
9.1	Aineiston analyysi	26
10	TUTKIMUSTULOKSET	29
10.1	Yksilöllinen tuki	29
10.2	Kolmitasoisien tuen prosessi	29
10.3	Tuen toteuttaminen	29
10.4	Tuen vaikuttavuuden arviointi.....	30
10.5	Monitoimijainen yhteistyö	31
10.6	Kehittämissuhteet kolmitasoisien tuen prosessille	31
11	JOHTOPÄÄTÖKSET	33
12	POHDINTA.....	37
12.1	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	38
12.2	Oma ammatillinen kasvu	39
13	LÄHTEET	40

1 JOHDANTO

Suomen yksi vahvuus on laadukas ja yhdenvertainen varhaiskasvatus, esiopetus ja koulutus. Tämä on hyvin laadukas ja erinomainen koulutusjärjestelmä, jossa lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen tapahtuu ja samalla tuotetaan korkeatasoista osaamista. Laadukas varhaiskasvatus ja koulutus voidaan nähdä lasten taustoista johtuvien hyvinvointierojen ja eriarvoisuuden tasoittavina tekijöinä. Varhaiskasvatus on lapsen merkityksellinen arjen toimintaympäristö, jossa osallisuus ja toimijuus ovat keskeisessä toteutuksen roolissa. Varhaiskasvatus toimii rakentavana alustana vertaissuhteille, yhteisöllisyydelle, pitkäkestoiselle hyvinvoinnille sekä oppimiselle. (Valtioneuvosto 2021, 25.)

Varhaiskasvatus on kokenut viime vuosina useita uudistavia ja kehittäviä muutoksia. Muutosten taustalla on lisääntynyt tutkimustieto, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lujittuminen Suomen lainsäädännössä sekä yhteiskunnallisen kehityksen tavoitteet. Viimeisin muutos on koskenut varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen tuen kehittämistä ja yhtenäistämistä. Kansallisen lapsistrategian (2021) mukaan varhaiskasvatus on tärkeä tunnistaa osana koulutusjärjestelmää. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on vaikutuksia lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle sekä myöhemmälle oppimiselle. Strategian tavoitteena on lasten yksilöllisten oppimispolkujen sekä inklusion toteutumisen korostaminen. Lisäksi lasten ja perheiden kokonaisvaltaisen tuen saannissa on tärkeää varmistaa monialaisen yhteistyön onnistuminen. (Alila & Eskelinen 2021, 229–237; Valtioneuvosto 2021, 25–26.)

Lapsen varhaisvuosien tukeminen ja varhaiskasvatuksen järjestelmien kehittäminen nähdään tehokkaimpana sijoittamisena. Varhaisvuosien aikana lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen ovat voimakasta, jolloin näiden tukeminen ja mahdollisten pulmien havaitseminen ja tukeminen on ensiarvoisen tärkeää. Varhaiskasvatuksessa tehtävän työn edellytyksinä pidetäänkin varhaisen tuen tarpeiden tunnistamista ja varhaista puuttumista. Varhaiskasvatuksessa tehdyillä ratkaisuilla nähdään olevan yksilön sekä yhteiskunnan kannalta heti näkyviä sekä pidemmän aikavälin vaikutuksia. Varhaiskasvatus nähdään elinikäisen oppimisen ensimmäisenä askeleena sekä keskeisenä keinona syrjäytymisen ehkäisemisessä. (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 11.)

Varhaiskasvatuksessa kannustetaan lasta ja annetaan mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tukemalla lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Samalla huolehditaan lapsen itsensä hyväksymisestä omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Yksilöllisellä, oikea-aikaisella ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä sekä oppimista samalla ennaltaehkäistään ongelmien kasvua ja monimuotoistumista. (Opetushallitus 01/2023.) Näin ollen tuen tulisi olla mahdollisimman tehokasta ja yksilöllistä varhaislapsuudesta lähtien.

Tutkimuksen aiheen valintaan vaikutti oman kiinnostukseni lisäksi sen ajankohtaisuus, alle kouluikäisten lasten tuen tarpeiden lisääntyminen ja halu lisätä omaa sekä muiden varhaiskasvattajien tietoisuutta aiheeseen liittyen. Kolmitasoinen tuki varhaiskasvatuslaissa (540/2018) on varhaiskasvatuksessa tuore sekä vähän tutkittu aihe. Tutkimuksia kolmitasoisesta tuesta varhaiskasvatuksessa löytyy jonkin verran. Tuen prosessin uudistamisen myötä on tärkeää tutkia, kuinka kolmitasoisen

tuen prosessi toteutuu käytännössä. Varhaiskasvattajien kokemuksia ja erityisesti eri ammattiryhmien kokemuksia tuen prosessista on tarpeen kartoittaa. Varhaiskasvatuslain mukaan (540/2018, 25 §-28 §) tuen toteuttajina ovat varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen sosionomi ja varhaiskasvatuksen lastenhoitaja sekä varhaiskasvatuksen erityislastentarhaopettaja. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa varhaiskasvattajien kokemuksia kolmitasoisien tuen prosessista. Tähtövoitteena on selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia tuen prosessin mahdollisuuksista ja haasteista.

2 BRONFENBRENNERIN EKOLOGINEN SYSTEEMITEORIA

Sovellan tutkimuksessani Bronfenbrennerin (1979) ekologista systeemiteoriaa. Lapsen hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen on monitasoinen ilmiö, jossa lapsen kasvu- ja kehitysympäristöt tulee huomioida. Urie Bronfenbrenner (1979) on tutkinut yksilön, perheen ja yhteiskunnan välisiä vuorovaikutuksia. Bronfenbrennerin ekologisen teorian mukaan yksilö on osa neljän tason järjestelmää, jossa nämä tasot ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Yksilö kehittyy vuorovaikutuksessa muiden ihmisten sekä yhteiskunnallisten järjestelmien, että kulttuurien kanssa. (Bronfenbrenner 1979, 3–4.) Bronfenbrennerin teoria on systeemiteoria, jonka avulla voidaan tarkastella ympäristötekijöiden ja henkilöiden erilaisia vuorovaikutussuhteita, rooleja, toimintoja sekä prosesseja. (Härkönen 2008, 25–26). Härkösen (2008, 36–37) mukaan teoria antaa mahdollisuuden tarkastella lasta yksilöllisesti ja yhteiskunnallisesti.

Puroila ja Karila (2001, 221) ovat tarkastelleet varhaiskasvatusta ekologisen teorian näkökulmasta, jolloin tutkimuskohteeksi muodostuu eri systeemitasoilla tapahtuva kasvatuksellinen vuorovaikutusprosessi toimijoineen. Yhteisövaikuttavuuden näkökulmasta lapsen ympäristön eri toimijat voivat yhteistyöllään toimia lapsen hyvinvoinnin edistävinä tekijöinä. Ekologinen systeemiteoria antaa mahdollisuuden tarkastella yhteisövaikuttavuutta eri systeemien tasolla ja sen, miten tämä vaikuttaa lapsen hyvinvointiin sekä kolmitasoisien tuen prosessiin.

Bronfenbrennerin ekologisen teorian ensimmäisen tason mikrosysteemin muodostavat lapsen lähiympäristöt. Lapsen lähiympäristöön kuuluvat koti ja päiväkotiki sekä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla eri hoito- ja kuntoutuspalvelut. Mikä tahansa ympäristö, johon lapsi on osallisena, voi muodostaa mikrosysteemin. (Puroila & Karila 2001, 208.) Tässä tutkimuksessa yhteisövaikuttavuuteen osallistuvan toimijan mikrosysteemin muodostaa toimijan eli työntekijän työpaikka.

Ekologisen teorian toisen tason mesosysteemin muodostavat mikrojärjestelmien väliset suhteet, joissa lapsi on osallisena. Nämä suhteet synnyttävät sosiaalisia verkostoja, jotka tukevat vanhempia kasvatustyössä. Mikroympäristön keskinäiset vuorovaikutukset luovat mesosysteemin. Mesosysteemin tärkeitä vuorovaikutussuhteita ovat kodin ja neuvolan sekä kodin ja varhaiskasvatuksen väliset suhteet. (Härkönen 2008, 30.) Mesosysteemi rakentuu eri mikrosysteemeissä toimivien aikuisten yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta. (Rantala 2002, 20–21). Tutkimuksessani mesosysteemi muodostuu työpaikan varhaiskasvattajien, tiimin, keskinäisistä vuorovaikutussuhteista, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvattajien, tiimin, yhteistyöstä sekä huoltajien ja varhaiskasvattajien yhteistyöstä.

Kolmas taso on eksosysteemi, joka muodostuu ihmisistä, joilla on lapsen lähiympäristölle merkitystä. Eksosysteemit ovat lapsen lähiympäristöjä laajempia systeemejä, joiden vaikutus lapseen tapahtuu välillisesti. Esimerkkinä tästä on vanhempien työ sekä ystävyys- ja sukulaisuussuhteet. (Puroila & Karila 2001, 209.) Huhtasen (2004, 196) mukaan meso- ja eksotasoilla tapahtuva moniammatillinen yhteistyö edistää lapsen hyvinvointia. Tässä tutkimuksessa eksosysteemi muodostuu yhteistyöstä eri organisaatioiden ja hallinnonalojen välillä esimerkiksi kasvun ja oppimisen palvelualueen ja varhaiskasvatuspalveluiden yhteistyö.

Neljännän tason makrosysteemin muodostavat kulttuuriset arvot, tavat ja lait. (Härkönen 2008, 31–32). Tässä tutkimuksessa makrotasolla vaikuttavia asioita ovat varhaiskasvatustaki, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kolmitasaisen tuen prosessin muutokset.

3 YHTEISÖVAIKUTTAVUUS

Lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisessa on useita eri toimijoita. Yhteisövaikuttavuuden avulla voidaan tehdä tavoitteellista yhteistyötä toimialoista riippumatta. Se on tapa ratkaista eri toimijoiden kanssa yhdessä monimutkaisia ja moniulotteisia ongelmia. Eri toimijoiden tavoitteellisesta työstä syntyy yhteisövaikuttavuus. Tarkoituksena on luoda yhteistyö, jossa kaikki ovat sitoutuneet toimimaan yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi sosiaalisen ongelman ratkaisemiseksi tai kehityskulun vahvistamiseksi. (Itla, julkaisuaika tuntematon.) Kolmitasoisien tuen prosessissa tarkastellaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa lapsen oppimisen ja kehityksen tarvitsemaa tuen tarvetta ja menetelmiä. Prosessissa verkostoyhteistyötä tehdään Yhdessä aika -yhteistyömallilla ja moniammatillisissa yhteistyöpalaverissa.

Yhteisövaikuttavuus perustuu systeemiteoreettiseen ajatteluun. Sitran mukaan systeemillä muutoksella tarkoitetaan toimintamallien, rakenteiden ja näiden keskinäistä vuorovaikutusten muutosta, jolla luodaan edellytyksiä tulevaisuuden hyvinvoinnille. (Sitra, julkaisuaika tuntematon.) Systeeminen ajattelu liittyy monialaiseen yhteistyöhön. Lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan laaja joukko erilaisia toimijoita. Lasten ja perheiden tarvitsema tuki muodostuu monitoimijaisessa, systeemissä verkostossa, jossa eri toimijat ovat riippuvaisia toisistaan. Muutos jossain kohtaa systeemissä näkyy koko systeemin sekä verkoston toiminnassa. Tästä syystä on tärkeää huomioida niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat verkoston yhdenmukaisen sekä johdonmukaisen toiminnan. Yhdessä jaettu ja oivallettu tavoite luo perustan verkoston toiminnalle sekä muodostaa kokonaiskuvan toiminnasta. (Heinonen, Ikonen, Kaivosoja & Reina 2018, 14.)

John Kania ja Mark Kramer ovat kehittäneet yhteisövaikuttavuus -viitekehyksen Yhdysvalloissa vuonna 2011. Yhteisövaikuttavuus -viitekehityksessä (Collective Impact) ratkaistaan systeemiajattelulla ihmisten ja yhteiskunnan monimutkaisten sekä monialaista yhteistyötä tarvitsevien ongelmia. Viitekehys rakentuu viidestä periaatteesta, joidenka tavoitteena on eri toimijoiden yhteisen päämäärän saavuttaminen. Toimintaperiaatteet ovat yhteinen tavoite, jaettu arviointisysteemi, toisiaan vahvistavat toiminnot, jatkuva kommunikaatio ja kehittämisen tukirakenne. (Ristikari, Söderholm, Häggman & Niemelä 2021, 34.)

Yhteisövaikuttavuus – viitekehyksen ensimmäinen toimintaperiaate on yhteinen tavoite. Tämä tarkoittaa, että kaikilla yhteistyön toimijoilla on yhteinen ajatus muutoksesta mihin pyritään sekä yhteinen ymmärrys ongelmasta, sen ratkaisukeinoista. Kania ja Kramer ovat huomanneet tutkiessaan erilaisia yhteiskehittämishankkeita eri organisaatioiden ja toimijoiden olevan siinä käsityksessä, että he työskentelevät saman tavoitteen saavuttamiseksi. Lähempi tarkastelu on kuitenkin osoittanut, että tavoitteissa ja ongelmien määrittelyissä on ollut eroavaisuuksia. Organisaatioiden ja toimijoiden itsenäisessä työskentelyssä näiden eroavaisuuksien havaitseminen on vaikeaa. Yhteisövaikuttavuuden saavuttamiseksi eroavaisuuksista tulisi keskustella ja löytää ratkaisuja. (Kania & Kramer 2011, 39.)

Yhteisövaikuttavuus -viitekehyksen toinen toimintaperiaate on jaettu arviointisysteemi. Muutoksen aikaansaamiseksi arvioinnin ja mittareiden kehittäminen on tärkeää. Kania ja Kramerin (2011, 40) mukaan arvioimalla ja mittaamalla vahvistetaan yksilöitä ja yhteisöjä sitoutumaan vahvemmin yhteisen tavoitteen saavuttamiseen. Kolmannen toimintaperiaatteen, toisiaan vahvistavat toiminnot, mukaan kaikki yhteistyössä toimijat kohdistavat konkreettiset toimensa yhteiseen tavoitteeseen. Tämä ei kuitenkaan edellytä samojen toimintojen tekemistä vaan, että valitaan niitä toimintoja, jotka edistävät yhteisen tavoitteen saavuttamista.

Yhteisövaikuttavuus -viitekehyksen neljäs toimintaperiaate on jatkuva kommunikointi. Kania ja Kramerin (2011, 40) mukaan yhteisen kielen löytäminen ja jatkuva kommunikointi ovat välttämättömiä edellytyksiä yhteisten mittareiden kehittämisessä. Viides toimintaperiaate, kehittämisen tukirakenne, koostuu organisaatioiden toimijoista, jotka suunnittelevat, johtavat ja tukevat käytännön työntekijöiden osaamista ja tekemistä. (Kania & Kramer 2011, 40).

4 KOLMITASOISEN TUEN PROSESSI

Varhaiskasvatuksen arvopohja koostuu kansainvälisistä lapsen oikeuksia määrittelevistä sopimuksesta, säädöksistä ja asiakirjoista. Varhaiskasvatuksen henkilöstön toimintaa ohjaavat arvot. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on lapsuuden näkeminen arvokkaana. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991) on asiakirja, jonka mukaan valtioilla on velvollisuus tiedottaa lapsen oikeuksista niin lapsille kuin aikuisillekin. Sopimukseen sisältyy syrjimättömyyden, lapsen edun huomioimisen, oikeus elämän ja kehittymisen sekä lapsen näkemyksen kunnioittamisen periaate. Tämän asiakirjan taustalla on humaaneja arvoja, joilla on vaikutusta mm. varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa oleviin arvoihin lapsen edun ensisijaisuudesta, tasa-arvosta, tasavertaisuudesta lasten ja perheiden työskentelyssä. (Pihlaja & Viitala 2022, luku 1.)

Päivähoitolain muutosta lasten subjektiivisesta oikeudesta päivähoitoon vuonna 1996 pidetään yhtenä merkittävänä muutoksena varhaiskasvatuksessa. Tämän muutoksen myötä huomattiin varhaiskasvatuksessa varhaista ja erityistä tukea tarvitsevien lasten määrän lisääntyvän. Tuen tarpeissa olevien lasten määrään varhaiskasvatuksessa on esitetty erilaisia lukuja ja niissä on havaittu kasvua. (Korkalainen 2009, 11–12) Uusimmista tilastoista lasten tuen tarpeiden määrästä vastaa Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämä julkaisu (2021), jonka mukaan tuen tarpeessa olevien lasten määrä vaihtelee hyvinkin paljon eri kuntien välillä. Tuen tarpeen määrittely on koettu vaikeaksi, joka näkyy tilastojen vaihtelevuutena. (Heiskanen, Neitola, Syrjämäki, Viljamaa, Nevala, Siipola & Viitala 2021, 13-14.)

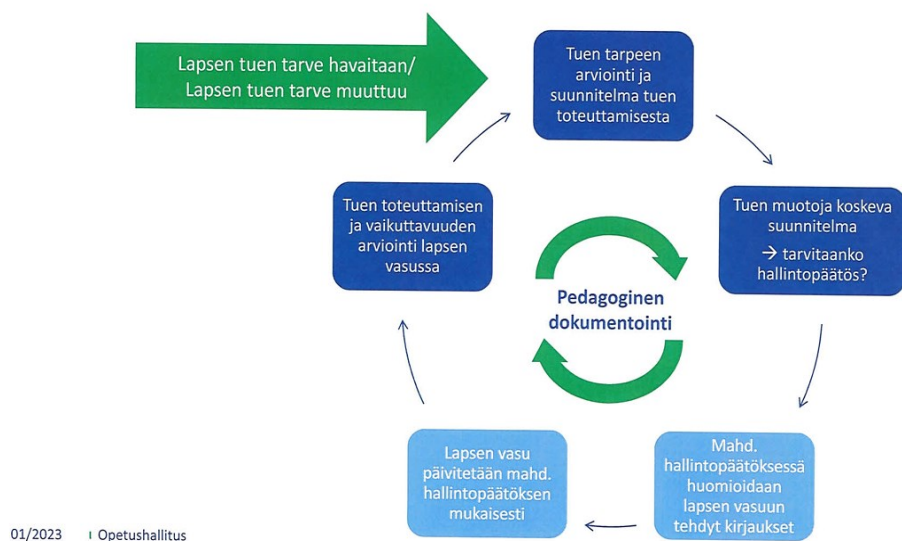
Päivähoidon keskeinen uudistus on sosiaalihuoltolain muutos vuonna 2003, jolloin päivähoito siirtyi sosiaalitoimesta opetustoimen alaisuuteen. Vuonna 2013 päivähoito siirtyi opetus- ja kulttuuriministeriön toimialaan. Päivähoitolaki muuttui muutosten myötä varhaiskasvatuslaiksi vuonna 2015, joka sai lopullisen muotonsa vuonna 2018. Tuon jälkeen varhaiskasvatuslaki on vielä saanut muutoksia ja näin ollen viimeisimmät lakimuutokset ovat tulleet voimaan 1.8.2022. Muutosten tavoitteena on varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tuen järjestelmän yhtenäistäminen sekä inklusiivisten ajatusten mukaisten palveluiden kehittäminen. Tuen prosessin uudistamisen tarkoituksena on yhdenmukaistaa koulutuspolku varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2022) on muutettu vastaamaan lakimuutoksia. (Pihlaja & Viitala 2022, luku 1.) Muutokset liittyvät lapsen kehityksen ja oppimisen tuen asioihin. Perusteissa määritellään tarkemmin kolmitasoisen tuen malli, tuen tasot ja muodot ja miten tukea annetaan. Kolmitasoisen tuen mallissa tuen tasot jaetaan yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Tuen tarvetta tarkastellaan kunkin lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Opetushallitus julkaisuaika tuntematon)

Jotta jokainen lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään, tulee varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehittää inklusion periaatteiden mukaisesti. Inklusiivinen toimintakulttuuri toimii lasten osallisuutta ja oppimista edistävänä samalla vastaten lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua johonkin ryhmään sekä osallistua toimintaan yhdessä vertaisensa kanssa. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteutumisen taustalla ovat laadukas pedagogiikka, erityispedagoginen osaaminen sekä toiminta ja henkilöstön sitoutuneisuus inklusion periaatteisiin.

Inklusiivisten periaatteiden mukaisesti lapsia koskevat yhtenäiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen ja sosiaalinen osallisuus sekä yhteisöllisyys. (Opetushallitus 2023; Opetushallitus 2022.)

Varhaiskasvatuksessa lapsen tuki järjestetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, jonka lähtökohtana on jokaisen lapsen oikeus saada tukea omassa ryhmässään toimivin järjestelyin. Varhaiskasvatuslain (540/2018, 3 §) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen järjestäminen monialaisessa yhteistyössä. Lapsen yksilöllinen tuki tulee olla järjestelmällistä, tutkimusperustaista sekä vaikuttavaa. Jotta nämä edellytykset täyttyvät tulee tuen pohjautua tunnistettuihin tuen tarpeisiin, järjestämälliseen tuen suunnitteluun, yhteistyöhön tuen toteuttamisessa sekä pedagogiseen arviointiin. Tuen prosessi koostuu tuen tarpeiden havainnoinnista, pedagogisesta suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista sekä dokumentaariosta. Prosessin keskeisimpänä aiheena on lapsen vahvuuksien huomioiminen ja niiden hyödyntäminen lapsen tukemisessa. (Heiskanen 2022, luku 4; kuva 1.)

Tuen toteuttamisen prosessimaisuus

KUVA 1. Tuen toteuttamisen prosessimaisuus (Opetushallitus 2023)

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan. Tukea päivitetään vähintään kerran vuodessa varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Tuen prosessi alkaa varhaiskasvattajan tekemien havaintojen pohjalta tai huoltajan, lastenneuvolan, sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön aloitteesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarpeen mukaan tuen arviointiin. Tuen tarvitsema tuki tasoineen, muotoineen ja toteuttamisineen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelmasta tulee myös ilmetä, jos lapsen tuen tarve muuttuu tai loppuu. Tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän teh-

tävä hallintopäätös. Hallintopäätöksen taustalla on tuen arviointi. Hallintolaki ohjaa hallintopäätös-menettelyä. Ennen hallintopäätöstä on kuultava lapsen huoltajia. Kuulemisen jälkeen hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatusta järjestävä kunta ja päätös on toistaiseksi voimassa. Mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatustoiminnan aikana, hallintopäätöstä muutetaan tai se kumotaan, jolloin tuen tarve loppuu. (Opetushallitus 2022, 65-68.)

Kansainvälisesti on käytössä kolmitasoinen tuen malleja, vaikka itsessään kolmitasoinen tuki-käsitteä ei ole käytössä. Suomessa käytössä oleva kolmitasoinen tuen malli muistuttaa yhdysvaltalaisista kolmikehäistä RTI-mallia eli response to intervention -mallia. (Björn, Aro, Koponen, Fuchs & Fuchs 2016, 59.) RTI-mallissa tuen antaminen tapahtuu monitasoisesti 2–4 eri tasolla. Ylin taso RTI-mallissa vastaa suomalaisen kolmitasoinen tuen mallin mukaan erityisen tuen tasoa. RTI-mallin tavoitteena, kuten suomalaisen kolmitasoinen tuen, on luoda yhtenäiset kansalliset arviot tuen tarpeen tunnistamiseksi sekä varhaiseen tukemiseen. (Björn ym. 2015, 11–13; Fuchs & Fusch 2006, 93–94.) Peruskoulussa oleva RTI-malli ei kuitenkaan sovi sellaisenaan käyttöön varhaiskasvatuksessa, vaan mallia pitää muokata sopivammaksi varhaislapsuudessa esiintyviin haasteisiin. (Greenwood, Bradfield, Kaminski, Linas, Carta & Nylander 2011, 3).

5 KOLMITASOINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA

Varhainen tuki on aikaisessa vaiheessa tarjottua tukea arjen tilanteisiin. Varhainen tuki lapsiperheille tarkoittaa varhain aloitettuja tukitoimia sekä lapsen varhaisvuosina tapahtuvaa tukemista. Lapsen varhaisen tuen tavoitteena on kehityksen ja kasvun tukeminen ja edistäminen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tuetaan perheitä ja vanhemmuutta. Varhaiskasvatus voidaan nähdä yhtenä varhaisen tuen muotona. Varhaiskasvatuksen aikana voidaan havaita hyvin varhaisessa vaiheessa lapsen valmiuksia tai puutteita kasvussa, oppimisessa ja kehityksessä. Kehityksellisten ongelmien ja oppimisen vaikeuksien juuret ovat varhaiskehityksessä. (Sandberg 2021, 11; Pölkki 2017, luku 3.)

Varhaiskasvatus voidaan nähdä lasta tukevana ympäristönä. Varhaiskasvatuksessa korostuu leikkikeskeisyys, suunnitelmallisuus ja tavoitteellinen vuorovaikutus ja yhteistoiminta. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana ovat laaja-alainen ja monitieteinen tieto sekä kokonaisvaltainen varhaiskasvatussuunnitelman menetelmiin perustuva näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. (Heinämäki 2004, 9.) Lapsen toimiessa päivittäin varhaiskasvatuksen tarjoamassa monipuolisessa toiminnassa, erilaiset kehitykselliset tuen tarpeet nousevat esille. Näin ollen varhaiskasvatuksen työntekijät ovat ensimmäisiä tuen tarpeen havaitsijoita yhteistyössä vanhempien kanssa. (Heinämäki 2004, 22.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, 60) mukaan lähtökohta varhaisessa ja riittävässä tuen antamisessa on huoltajien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden yhteinen tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan. Yhteistyössä huoltajien kanssa keskustellaan lapsen tuen oikeudesta, keskeisistä periaatteista tuen järjestämisessä ja annettavasta tuesta sekä tuen toteutumisen muodoista. Lapsen osallisuus yhteistyöhön tapahtuu hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. Lapsen mielipiteet ja kuuleminen huomioidaan yhteistyössä. (Opetushallitus 2022, 60–61.)

Lapsen yksilöllistä oppimista tukevat oikeat oppimisen menetelmät. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää huomioida ja tunnistaa jokaisen lapsen kohdalla oikeat oppimisen menetelmät sekä suunnitella toiminta lasta tukevaksi. Oikea-aikainen ja laadukas tuki auttavat lasta kehittymään yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Lapsen vahvuuksia ja osaamista tulisi sanoittaa ja lapsen tulisi saada onnistumisen kokemuksia, olipa kyseessä tukea tarvitseva lapsi tai ei. Näiden onnistumisten avulla lapset motivoituvat paremmin harjoittelemaan ja kokeilemaan uusia taitoja. (Alila 2022, 18–21.)

Jokainen lapsi on yksilö, jolla on monenlaisia tarpeita, vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita. Lapsen tuen tarvetta tarkastellaan usein yksittäisen lapsen kautta. Varhaiskasvatuksessa on kuitenkin tärkeämpää lähestyä lapsen tuen tarvetta tarkastelemalla lapsen ja toimintaympäristön vuorovaikutussuhdetta. (Heiskanen & Syrjämäki 2022, 38–39.) Myös Heinämäki (2004, 23) kirjoittaa lapsen tuen tarpeen liittyvän kehityksellisiin ominaisuuksiin tai kasvu ympäristön vaikutuksiin. Hänen mukaansa on myös tärkeää tunnistaa lapsen tuen tarpeen liittyvän ohimenevään kehitysvaiheeseen elämässä. Tuen tarve muuttuu toimintaympäristön ja lapsen vuorovaikutuksessa erilaisissa tilanteissa ja vaiheissa. Alijoki ja Pihlaja (2020, luku 20) kirjoittaa tukemisen liittyvän jokapäiväisiin tapahtumiin ja rutiineihin sekä niiden arviointiin ja kehittämiseen.

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmassa (2022, 63) lapsen tuen järjestämisen peruste ovat lapsen vahvuudet oppimisessa, kehityksessä ja hyvinvoinnissa. Lasta kuullaan huomioiden ikä ja kehitys.

Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja niihin vastaaminen, yhteisölliset ja oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut ovat lapsen tuen rakennuspalikoita. Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii siitä, että jokainen lapsi kokee tulewansa hyväksytyksi omana itsenään ja ryhmän jäsenenä. Myönteisen minäkuvan syntymistä tuetaan kannustamalla lasta ja tarjoamalla onnistumisen kokemuksia.

Varhaiskasvatuksen laatu on huomionarvoinen lasten tuen tarpeiden arvioinnissa. Tuen toteutuminen tapahtuu parhaiten laadukkaassa pedagogisessa varhaiskasvatusympäristössä, jossa on tarjolla erityispedagogisia menetelmiä. (Heiskanen ym. 2021, 20.) Laadukas varhaiskasvatus voidaan nähdä myös ennaltaehkäisevänä tuen tarpeiden arvioinnissa. Varhaiskasvatuksen laadun toteutumiselle tärkeää on hyvä perushoito, joka tukee lapsen kehitystä välittömästi sekä ikä- ja kehitystasoa huomioiva virikkeellinen, materiaaleja ja välineitä tarjoava toimintaympäristö. Varhaiskasvatuksen laadukas perustyö ja henkilöstön ajantasainen tietämys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta toimivat tuen tarpeen varhaisessa havaitsemisessa. Laadukkaassa oppimisympäristössä lapsen tuen tarve voi jäädä huomioimatta, koska ympäristö voi vastata lapsen tarpeisiin itsestään. (Heinämäki 2004, 56–57; Alijoki & Pihlaja 2020, luku 20.)

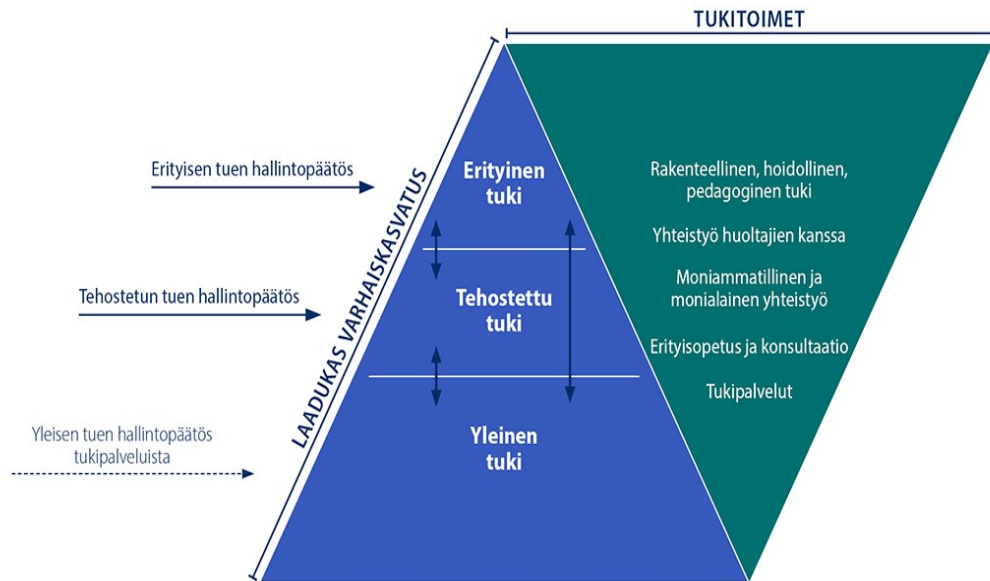
Varhaiskasvatuksessa lapsella on oikeus saada yleistä tukea hänen kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa. Tuki on järjestettävä heti tuen tarpeen ilmetessä. (Laki varhaiskasvatuslain muuttamisesta 1183/2021, 15 a §.) Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa laadukkaan tuen toteutumisesta ja henkilöstön osaamisesta lapsen tuen vaativalla tavalla sekä huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tuen arviointi tapahtuu vähintään kerran vuodessa. Oikea-aikaisella ja yksilöllisellä sekä lapsen tarpeet huomioivalla tuella tuetaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Oikein kohdennuttuna ja ajoitettuna lapsen tuki toimii ennaltaehkäisevänä ongelmien monimuotoutumisessa ja kasaantumisessa sekä syrjäytymisessä. (Opetushallitus 2022, 69.)

Lapsen tuki järjestetään inklusiivisia periaatteita noudattaen. Inklusiivisten periaatteiden mukaisesti lapsella on oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään tuen edellyttämillä järjestelyillä. Lapsella on myös oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita ja varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluita sekä apuvälineitä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen ja tukitoimenpiteiden toteuttamiseen ja arviointiin tarvittaessa. Lapsi voi saada myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan yksilöllistä tukea tai tuki voi olla myös ryhmäkohtaista. Lapsen henkilökohtaisen tuen lisäksi erityisopettajan tuki voi olla varhaiskasvatushenkilöstön konsultaatiota ja tukea. (Opetushallitus 2022, 59.)

5.1 Yleinen, tehostettu ja erityinen tuki

Lapsen saama tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. (Opetushallitus 2022, 58). Lapsen tuen tarpeen kasvaessa tuki vahvistuu. Varhaiskasvatuksessa yleinen tuki koostuu yksittäisistä tukimuodoista. Lapsi voi tarvita vahvempaa tukea, kun yleinen tuki ei riitä. Tällöin kyseessä on tehostettu tuki lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Tehostettu tuki on säännöllisempää ja se koostuu useista tuenmuodoista. Erityinen tuki on lapselle, jolle tehostettu tuki ei riitä vamman, sairauden, kehitysviivästymän tai jonkin muun toimintakykyä vähentävän oppimisen ja kehityksen takia. Erityinen tuki koostuu useista tuenmuodoista ja se on jatkuvaa tai kokoaikaista. (Alila 2022, 17.)

Varhaiskasvatuksessa toteutettava tuki

KUVA 2. Varhaiskasvatuksessa toteutettava tuki (Kasvanet, julkaisuaika tuntematon)

Varhaiskasvatuksen piirissä olevat lapset kuuluvat kaikki yleiseen tukeen. Yleinen tuki toteutuu laadukkaana varhaiskasvatuksen toimintana. Yleistä tukea ruvetaan antamaan heti, kun vanhemmilla tai kasvattajilla herää huoli lapsen kehityksestä, kasvusta tai oppimisesta. Näin varmistetaan lapsen kehityksen tukeminen jo varhaisessa vaiheessa. Yleisessä tuessa lapselle annetaan yksittäisiä tuen muotoja pedagogisia ratkaisuja esim. lapsen auttamista ja kannustamista siirtymätilanteissa tai enemmän lapsen huomioimista. Yleisessä tuessa lapsi saa varhaiskasvatuksessa arjessa enemmän yksilöllistä tarvitsemaansa tukea. Yleinen tuki on lyhytkestoista ja se kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Yleisen tuen toiminnot eivät tarvitse hallintopäätöstä lukuun ottamatta lapsen tarvitsemia tukipalveluja esim. viittomakielisen avustajan tarvetta tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan opetusta, joista tehdään hallintopäätös. (Alila 2022, 19; Opetushallitus 2022, 62.)

Kun yleinen tuki ei riitä, siirretään lapsi matalalla kynnyksellä tehostettuun tukeen. Tehostettu tuki on säännöllisempää ja se sisältää useita tukitoimia. Tehostetussa tuessa lapsen tarvitseman tuen tarve kasvaa ja on suunnitellumpaa kuin yleisessä tuessa. Tehostetun tuen aloittamiseksi lapsi ei tarvitse diagnoosia tai kuntoutusta. Tehostettu tuki voi olla kestoaltaan lyhytaikaista tai jatkuvaa. Tehostettu tuki voi oikea-aikaisesti aloitettuna ehkäistä lapsen kehityksen ja oppimisen haasteiden kasaantumista. Tehostetusta tuesta tehdään hallintopäätös. (Alila 2022, 20; Opetushallitus 2022, 63.)

Erityinen tuki tulee kyseeseen, kun tehostettu tuki ei riitä. Erityisessä tuessa varhaiskasvatuksessa lapsella on vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyelmästä tai jostain muusta kehitystä viivästyttävästä johtuva oppimisen ja kehityksen tuen tarve. Erityinen tuki, kuten muissakin tuessa, aloitetaan heti tuen tarpeen ilmaantuessa ja se suunnitellaan lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Erityinen tuki on jatkuvaa, kokoaikaista ja lapsi saattaa tarvita useita eri tukimuotoja- ja palveluita. Erityisestä tuesta tehdään hallintopäätös. (Alila 2022, 20; Opetushallitus 2022, 63.)

5.2 Lapsen tuen muodot

Varhaiskasvatuksen tuki voi sisältää lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. (Laki varhaiskasvatuslain muuttamisesta 1183/2021, 15 b §). Pedagogisella tuella tuetaan lasten tuen tarpeita ja pyritään ehkäisemään varhaisessa vaiheessa oppimisen haasteita sekä taitojen puutteiden kasaantumista hankalissa asioissa ja tilanteissa. Lapsen myönteisessä kasvussa ja uusien taitojen oppimisessa, pedagoginen moniammatillinen tuki on tärkeässä roolissa. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään varhaisessa vaiheessa myöhempiä vaikeuksia ja vahvistetaan kehityksen ja oppimisen vaikutuksia. (Sandberg 2021, 11–12.) Pedagogisessa tukitoimien suunnittelussa huomioidaan lapsen osallisuus sekä oikeus oppia ja toimia vertaisryhmässä. (Opetushallitus 2022, 63).

Pedagogisiin tuen muotoihin ja järjestelyihin kuuluu lapsen varhaiskasvatuspäivän rakenteen ja toistuvien toimintojen luominen, sensitiiviset ja saavutettavat kommunikointi- ja vuorovaikutustavat sekä yhteiset pedagogiset toimintatavat ja -menetelmät lapsen tarpeet huomioiden. Näiden lisäksi pedagogisen tuen muotoina nähdään toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi. (Alila 2022, 21.)

Rakenteellisia tuen muotoja ovat erilaisin koulutuksin henkilöstön osaaminen kehittäminen, henkilöstörakenteen tarkastelu; tarvitseeko henkilöstöä lisätä lapsiryhmään ja lapsimäärän pienentäminen. Apuvälineiden käyttäminen ja tulkitsemis- ja avustamispalveluiden käyttö varhaiskasvatukseen osallistumisen edistämiseksi, luetaan myös rakenteellisen tuen muotoihin sekä erityisopettajan antama opetus ja konsultaatio. Hoidollisiin tukitoimiin kuuluvat lapsen sairaanhoidollinen ja avustamisen tarve, perushoito ja hoiva. (Alila 2022, 21–22).

KUVA 3. Pedagogiset tuen muodot, rakenteelliset tuen muodot ja hoidolliset tuen muodot (Opetushallitus 2023)

6 MONITOIMIJAISSUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Kauppisen ja Nuolemon (2022, 2) tutkielman mukaan moniammatillisuus voidaan nähdä hyödyllisenä toimintatapana perheiden varhaisessa tukemisessa. Oman sekä muiden asiantuntijuuden hyödyntäminen asiakastyössä koettiin tärkeäksi ja tarpeelliseksi sekä moniammatillisen työskentelyn hyvänä asiana nähtiin vastavuoroinen keskustelu asiakkaan ja ammattilaisten kanssa. Moniammatillisuudessa ja moniammatillisessa yhteistyössä on kyse asiantuntemuksen ja osaamisen jakamisesta sekä ammattilaisten yhteistyöstä. Yhteistyöverkoston moniammatillisuus ja ammatillinen osaaminen korostuvat monitoimijaisessa yhteistyössä, johon kuuluvat lapsi tai perhe.

Moniammatilliselle työskentelylle on ominaista eri asiantuntijoiden vuoropuhelu ja valmius toimia yhteisen hyvän aikaansaamiseksi. Jokainen asiantuntija tuo vuoropuheluun oman osaamisensa, konsultoi muita, arvioi ja kehittää oman ammattinsa näkökulmasta. Moniammatillisuus ei tarkoita asiantuntijuuden ja osaamisen myötä muotoutuneen näkemyksen vähättelyä, vaan kyse on oman erityisosaamisen tiedostamisesta ja tuomisesta osaksi moniammatillisen ryhmän yhteistä osaamista. (Äikäs, Syrjämäki & Pesonen, 2022, 178–179; Karila ym. 2017, 76.) Varhaiskasvatuksessa kolmitasoisien tuen prosessien vaiheissa moniammatillista työskentelyä tarvitaan lapsen oikea-aikaisen tuen havaitsemisessa ja tukitoimien suunnittelussa sekä tuen jatkuvuudessa ja arvioimisessa.

6.1 Yhteistyö huoltajien kanssa

Varhaiskasvatuksessa yhteistyö toimii tavoitteiden sekä laadukkaan pedagogisen toiminnan edistäjänä. Erityinen merkitys on huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä. Tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on vuorovaikutteista edellyttäen henkilöstön aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Perheiden moninaisuus ja lasten yksilölliset tarpeet sekä vanhemmuuteen liittyvät kysymykset huomioidaan. Lasten päivän tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Havainnot ja keskustelut toimivat lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin pohjana. Yhteistyö on erityisen tärkeää lapsen aloittaessa päiväkodissa, siirtyessä ryhmästä toiseen ja esiopetukseen tai vaihtaessa päiväkotia. Yhteistyössä huoltajien kanssa laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on, kun henkilöstöllä on herännyt huoli lapsesta tai lapsi tarvitsee tukea kasvussa, kehityksessä tai oppimisessa. Toimivien tukitoimien taustalla on toimiva yhteistyö huoltajien kanssa. Huoltajilla on vastuu lapsen hyvinvoinnista ja varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on velvollisuus tukea huoltajia kasvatustehtävässä tarjoamalla varhaista tukea tasapainoisen kehityksen turvaamisessa. (Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 40.)

Kuopion varhaiskasvatuksessa huoltajien ja henkilöstön välisessä yhteistyössä huomioidaan tieto- ja viestintäteknologia. Huoltajille hallinnon, päiväkotien ja -ryhmien tiedottaminen tapahtuu sähköisesti Edlevon kautta. Edlevoon kirjautumalla vanhemmat saavat käyttöoikeuden Muksunettiin, jossa huoltajat näkevät lasta koskevat asiakirjat mm. varhaiskasvatussuunnitelman. Huoltajien suostumuksella lapsen terveystarkastukseen (1½v ja 4 v) sisältyy varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemä arvio lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Tavoitteena on tunnistaa lapsen ikätasoinen kehittyminen ja lapsen vahvuudet sekä tukea tarvitsevat kehitysalueet. Lapsikuvaus neuvolaan tehdään, kun lap-

sen kehityksessä, oppimisessa ja hyvinvoinnin tukemisessa tarvitaan yhteistyötä. Lapsikuvaus sisältää lapsen vahvuudet ja huolet kasvussa ja kehityksessä. (Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 40–43, 67.)

6.2 Moniammatilliset tiimit

Varhaiskasvatuksessa lapsen laadukkaan hoidon, kasvatuksen ja opetuksen taustalla on huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi ammattilaisten yhteistyö. Jokainen ammattilainen osallistuu yhteistyöhön omalla osaamisella ja näkemyksellään. Erilaiset ammattiosaajat voidaan nähdä varhaiskasvatuksen rikkautena, joiden yhteinen tavoite on toimia lapsen eduksi. Laadukkaan varhaiskasvatuksen tekijöinä ovat eri ammattilaisista koostuvat moniammatilliset tiimit ja työyhteisöt. (Sandberg 2021, 23–24; Kupila 2020, luku 23.) Sandberg (2021, 24) kirjoittaa moniammatillisen yhteistyön toimivan varhaiskasvatuksen laadun varmuutena. Moniammatilliset tiimit ovat vastuussa lapsen yksilöllisen tuen, kasvatuksen ja hoidon tarpeista. Myös Ranta ja Heiskanen (2022, 138) kirjoittavat tiimityön toimivuuden vaikuttavan varhaiskasvatuksen laatuun. Moniammatillinen yhteistyö ja tiimin toiminta luovat pohjan laadukkaalle varhaiskasvatuksen toiminnalle ja lapsen tuelle. Toimivassa tiimityössä jaetaan vastuu lapsen tuesta.

Kupilan (2020, luku 23) mukaan moniammatilliseen työyhteisöön sisältyvä osaaminen on tärkeää tunnistaa ja ottaa käyttöön. Erityisosaamisen huomioiminen, yhteisten tavoitteiden luominen ja käyttöönotto ja kokonaisvaltainen kasvatustyö ovat moniammatillisen työyhteisön vahvuuksia. Moniammatillinen yhteistyö voidaan nähdä yksilön ja työyhteisön kehittämisen mahdollistajana. Uhkina moniammatilliselle yhteistyölle ovat ammattiryhmien väliset etu- ja ristiriidat. Venninen (2007, 22) kirjoittaa väitöskirjassaan tiimin jäsenten eri ammattitaustojen toimivuuden samanlaisella työnkuvalla tuovan haasteita laadukkaalle toiminnalle lapsiryhmässä. Lisäksi haasteita tuovat suuri yhteisvastuu, työn vaatimukset ja haasteet sekä vähenevät resurssit.

Moniammatillista yhteistyötä on toteuttamassa asiantuntijoiden joukko eri organisaatioista ja ammattiryhmistä. Usein asiakkaiden ongelmien tunnistaminen ja ratkaiseminen vaativat eri asiantuntijoiden näkemystä. Näin ollen tarvitaan useamman ammattilaisen osaamista eikä yksittäisen asiantuntijan osaaminen riitä. (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2019, luku 1.) Moniammatillisen työskentelyn onnistuminen vaatii halua ja tahtoa rakentaa yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa. Onnistunut yhteistyö vaatii tiimin jäseniltä myönteistä ja luottavaista suhtautumista eri alojen ammattilaisiin sekä avoimin mielin mukaan työskentelyyn lähtemistä. Moniammatillisten tiimien lähtökohtana tulisi olla yhteisesti jaetun asiantuntijuuden luominen sekä yhteisen ymmärryksen lisääminen. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019, luku 2.)

Varhaiskasvatuksessa toiminta tapahtuu moniammatillisissa tiimeissä. Tiimeissä työskentelee erilaisia varhaiskasvatuksen ammatillisia osaajia. (Ranta 2021, 29.) Varhaiskasvatustlain (540/2018, 35§) mukaan varhaiskasvatuksessa tulee olla riittävä määrä henkilöitä, joilla on varhaiskasvatuksen opettajan, sosionomin tai lastenhoitajan ammatillinen kelpoisuus. Moniammatillisissa tiimeissä varhaiskasvattajilla on erilaista koulutuksen ja kokemuksen tuomaa osaamista. Varhaiskasvatuksen opettajan osaamista on varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Hänen vastuullansa on lapsiryhmän ja työyhteisön

pedagoginen suunnittelu, kehittäminen ja arviointi sekä viestintä. Opettajan tehtävänä on myös kehityksen ja oppimisen moniammatillinen verkostoituva yhteistyö sekä vanhempien osallisuuden lisääminen varhaiskasvatuksen kehittämisessä. (Karila ym. 2017, 90; Ukkonen-Mikkola, Yliniemi & Wallin 2020, 325–326.)

Varhaiskasvatuksen sosionomi osallistuu yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa ryhmän toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Sosionomin tehtäväkuvaan kuuluu lapsiryhmän hoito, kasvatusta ja opetus. Lisäksi varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista on moniammatillinen verkostoyhteistyö sosiaali- ja terveyspalveluiden ja erityispalveluiden kanssa, tiivis yhteistyö perheiden kanssa ja perheiden keskinäisen verkostoitumisen tukeminen. Sosionomi tuntee perhepalveluiden palvelut ja toimintatavat ja osaa ohjata perheitä tuen asioissa matalalla kynnyksellä. (Karila ym. 2017, 90; Ukkonen-Mikkola ym. 2020, 325–326.) Varhaiskasvatuksen lastenhoitajan osaamista on lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tunteminen ja terveydestä huolehtiminen sekä perheiden kanssa tehtävä yhteistyö. Lastenhoitaja toimii osana varhaiskasvatuksen tiimiä osallistuen toiminnan kehittämiseen ja arviointiin. (Karila ym. 2017, 90; Ukkonen-Mikkola ym. 2020, 325–326.)

Lapsen tuen osalta varhaiskasvatuksen moniammatilliseen tiimiin kuuluu myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden toteuttamiseen, suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan tuki voi olla ryhmässä tapahtuvaa tai lapsikohtaista opetusta ja se voi olla säännöllistä tai osa-aikaista. Erityisopettaja toimii myös henkilöstön ja lasten huoltajien konsultaatioapuna. (Kasvun ja oppimisen lautakunta 2022, 63)

6.3 Monitoimijainen yhteistyö

Varhaiskasvatuksessa lapsen etu ohjaa monialaista yhteistyötä. Kuopion varhaiskasvatuksessa toteutetaan monitoimijaista työskentelytapaa. Varhaiskasvatuksessa lapsi voi saada tukea sosiaali- ja terveydenhuollon, kasvatusta ja perheneuvonnan, vammais- ja kuntoutuspalveluiden kautta tukea. Lapsen arkeen liittyvistä toimijoista kuka tahansa voi huolen herätessä kutsua perheen kanssa yhdessä perhekeskusverkoston asiantuntijoita yhteiselle ajalle. Yhdessä ajan tavoitteena on monialainen ja yhdessä toimiva perhekeskusverkosto, jossa perheet saavat yhdellä yhteydenotolla ennaltaehkäisevää tukea. (Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 66; Pohjois-Savon hyvinvointialue julkaisuaika tuntematon, 2.) Perheiden ja lasten kokonaisvaltaista auttamista tavoitteellaan monitoimijaisella Yhdessä aika -yhteistyömallilla ammatillisen asiantuntijuuden ja voimavarojen yhdistämisellä. Yhteistyömallin tavoitteena on resurssien tehokas käyttö, palveluiden ja tuen yhteen toimivuuden vahvistaminen sekä sujuvan yhteistyön luominen. (Kauppinen & Nuolemo 2022, 32.)

Yhdessä aika -yhteistyömalli on verkostomainen matalan kynnyksen palvelu perheille ja lapsille. Yhdessä aika yhteistyömallin keskustelujen pohjana toimii Hyvinvoinnin tähti. Hyvinvoinnin tähti on Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa kehitetty monitoimijainen lapsen ja perheen hyvinvoinnin arviointimalli. (Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen 2017, 24–25.)

Yhdessä aika -yhteistyömallin toiminta alkaa perheen tuen tarpeesta. Tarkoituksena on taata mahdollisimman varhainen tuen saanti. Yhdessä aika tapaamista voi perhe itse toivoa esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tai neuvolassa myös varhaiskasvatuksen tai neuvolan henkilöstö voi tarjota ta-

paamista huomatessaan perheen tuen tarpeen. Työntekijöiden kanssa keskusteltuaan perhe määrittelee keitä asiantuntijoita he toivovat Yhdessä aika -tapaamiseen. Työntekijä kutsuu koolle sovitut asiantuntijat ja tapaaminen järjestetään esimerkiksi päiväkodilla tai neuvolassa. Joskus yksikin tapaaminen tuo ratkaisuja perheen tilanteeseen, joskus tilanne vaatii jatkoseurantaa tai muita palveluita. Yhdessä aika -tapaamisesta tehdään yhteinen suunnitelma, johon kirjataan konkreettiset asiat ja toimenpiteet ratkaisujen saavuttamiseksi. (Pohjois-Savon hyvinvointialue julkaisuaika tuntematon, 7; Kauppinen & Nuolemo 2022, 33–34.)

Yhdessä aika – yhteistyömallin koolle kutsujana on usein varhaiskasvatus. (Kauppinen & Nuolemo 2022, 32). Varhaiskasvatuksen tuen prosessissa monitoimijaista keskustelua tarvitaan, kun mietinnässä on lapsen tehostetun tai erityisen tuen tukitoimien aloittaminen. Monitoimijaista keskustelua voidaan käydä varhaiskasvatussuunnitelman tai Yhdessä aika -tapaamisen myötä. Monitoimijaisessa työskentelyssä työntekijöiden asiantuntijatiedon rinnalla asiakkaan asiantuntijuus on keskipisteenä. Monitoimijaisuuden avulla voidaan tuottaa osaamista ja tietoa, jota yksittäinen toimija ei voi osaamisellaan tuottaa. Monitoimijaisuudella vahvistetaan osallisuuden kokemuksen lisäämistä lapsi- ja perhelähtöisyydessä. (Kauppinen & Nuolemo 2022, 35.)

7 TUTKIMUSTIETOA KOLMITASOISESTA TUESTA

Vuonna 2020 opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelman vuosille 2020–2022. Oikeus oppia -kehittämisohjelman eri hankkeissa on tavoitteena lainsäädännön uudistaminen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen rahoitusvaikuttavuuden vahvistaminen sekä yhdenvertaisuutta vahvistavien ja vaikuttavien käytänteiden sekä toimintatapojen löytäminen. Varhaiskasvatuksen osalta kehittämisohjelman tavoitteena oli kehittää tuen malli, joka yhtenäistää oppimisen tukea varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen välillä. (Vitikka, Eskelinen & Kuukka 2021, 7.) Högström (2020, 46) on tutkinut kolmiportaista tukea kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa. Hänen mukaansa tuen osalta tarvitaan tarkempia kirjauksia varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin tasavertaisen tuen toteutumisen järjestämiseksi. Osana Oikeus oppia -kehittämisohjelmaa tehdyn selvityksen mukaan tuen toteutuksesta tulee yhdenmukaistaa kirjaamalla varhaiskasvatuslakiin tuen malli sekä vahvistaa henkilöstön osaamista tuen asioissa sekä inklusion käsitteen ymmärtämisessä ja käytännön toteutuksessa. (Heiskanen ym. 2021, 9–10.) Kolmitasoinen tuki kirjattiin varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 1.8.2022.

Juntusen ja Juustilan (2024, 55–56) uusimman tutkielman tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä kolmitasoisesta tuesta ja inklusiosta varhaiskasvatuksessa uuden lakimuutoksen astuessa voimaan kolmitasoisesta tuesta ja inklusiivisesta varhaiskasvatuksesta. Tutkimustuloksista käy ilmi, että varhaiskasvatuksen opettajat suhtautuvat pääosin myönteisesti kolmitasoisien tukeen käytännössä. Myönteisenä asiana nähtiin tuen jatkumon mahdollistaminen varhaiskasvatuksesta perusopetuksen puolelle. Inklusiosta käytännössä suhtauduttiin kielteisesti, mutta teoreettisella tasolla se nähtiin myönteisenä. Kolmitasoisien tuen ja inklusion toteuttamisessa käytännössä huolenaiheena varhaiskasvattajien opettajien mielestä oli riittämättömät resurssit.

Pasasen & Pohjon (2018, 2) tutkielmassa varhaiskasvatuksen eri ammattiryhmät kokivat haasteiksi koulutuksen ja resurssien riittävyyden lapsen yksilöllisen tuen toteuttamisessa. Tuloksien mukaan myös eri ammattiryhmien kokemusten välillä oli eroavaisuuksia koulutuksen ja resurssien riittävyydessä ja yhteistyön sujuvuudessa. Jussilan ja Piiraisen (2023, 76-77) tutkimuksessa kolmitasoisien tuen laadun tasapuolisuuden parannettavuudessa nähtiin henkilöstöresurssit sekä monialaista yhteistyötä korostettiin lapsen tuen suunnittelussa. Työntekijöiden osaamisen merkitystä korostettiin tuen tarpeen havainnoinnissa ja tunnistamisessa. Työntekijöiden osaaminen koettiin ajoittain puutteelliseksi työvoimapulan ja epäpätevien työntekijöiden vuoksi.

Varhaiskasvatuksessa lasten varhaisen tuen lisääntyminen ja tuen tarpeisiin vastaaminen ovat lisänneet vaatimuksia henkilöstön osaamisessa ja moniammatillisessa yhteistyössä. (Korkalainen 2009, 14). Varhaiskasvattajat kokevat työssään yhä useammin haasteita lapsen yksilöllisen tuen toteuttamisessa tukea tarvitsevien lasten määrän kasvaessa. Puutteet koulutuksessa, resursseissa ja yhteistyössä koetaan haasteiksi. (Korkalainen 2009, 14, 140–146.) Maja ja Toropaisen (202, 1) tutkimuksen mukaan tehostetun ja erityisen tuen tarpeet ovat lisääntyneet ja tuen tarpeet ovat yksilöllisiä ja monenlaisia.

Monialainen yhteistyö on onnistuessaan yksi varhaiskasvatuksen toiminnan ja laadun keskeinen tekijä. Monialaisella yhteistyöllä on yhteinen päämäärä, joka ohjaa toimintaa ja suunnittelua. (Pihlaja & Viitala 2022, luku 1: Viitala 2022, luku 2). Uotisen (2021, 1) tutkimuksessa lapsen tuen toteuttamisen edistävinä tekijöinä nähtiin laaja-alainen yhteistyö, työyhteisön toimintakulttuuri sekä varhaiskasvatusyksikön rakenteet, kun taas tuen rajoittavina tekijöinä koettiin yhteistyön haasteet, ongelmat työyhteisössä sekä puutteet varhaiskasvatusorganisaatiossa. Sjöblomin ja Viljasen (2022, 2) tutkimuksessa opettajien osaaminen ja jaksaminen, lapsen yksilölliset tuen tarpeet, tukitoimien riittävyys sekä lapsiryhmän koko koettiin tuen toteutumisen osalta keskeisiksi tekijöiksi. Kujamäen (2019, 1) tutkimuksen mukaan vaativimpia tuen tarpeita pyritään ennaltaehkäisemään yleisen tuen keinoin. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulisi olla aikaa ryhmän peruspedagogiikan kehittämiseen ja lapsen yksilöllisten yleisen tuen keinojen kehittämiseen, jotta lapsi voi päivittäin toimia ryhmässä sekä resursseja vastaamaan lasten moninaisempiin tuen tarpeisiin.

Varhaiskasvatuslain (540/2018, 24 §) mukaan varhaiskasvatusta järjestävien kuntien on arvioitava varhaiskasvatusta ja osallistuttava toiminnan arviointiin. Arvioinnin tehtävänä on selvittää lain toteutuminen ja samalla saada tietoa laadusta ja miten se edistää lasten kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. On myös tärkeää arvioida työntekijöiden osaamista. Arvioinnit antavat mahdollisuuden kehittää varhaiskasvatuksen toimintaa. (Pihlaja & Viitala 2022, luku 1.) Revon, Paanasen, Eskelisen, Mattilan, Lerkkasen, Gammelgårdin, Ulvisen, Marjasen, Kivistön ja Hjeltin (2019, 112–113) tutkimuksen mukaan paikallisten vasujen onnistuneisuus näkyi lasten tuen laadun arvioinneissa myönteisinä kokemuksina. Tutkimuksessa kävi ilmi myös, että henkilöstö kokee rakeenteellisten tukitoimien sekä tuen saannin hitauden estävän vasun mukaista toimintaa tuen tarpeessa olevien lasten kohdalla. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien puute koettiin myös estävänä tekijänä vasun mukaisen toiminnan toteutumisessa.

Heiskasen ym. (2021, 110) selvityksen mukaan kolmitasoisien tuen mallia koskevista kysymyksien vastauksien määrät olivat korkeimmat hallinto- ja johtotehtävissä sekä erityisopettajana työskentelevillä, kun taas matalimmat olivat hoitotehtävissä olevilla. Tästä on pääteltävissä kolmitasoisien tuen tuttuus johtajille ja erityisopettajille. Raportin mukaan kunnissa vallitsi epäselvyys tuen mallista, jonka vuoksi tieto kehityksen ja oppimisen tuen rakenteista ei siirry hallinnosta ruohonjuuritasolle. Pihlaja ja Viitala (2022, luku 1) korostavat tiedonvälityksen tärkeyttä usean eri toimijan yhteistyössä. Mäenpään (2023, 2) tutkimuksessa varhaiskasvatuksen erityisopettajat kokivat kolmitasoisien tuen uudistuksen tuoneen uusia toimintamalleja, joiden opetteluun tarvitaan aikaa. Varhaiskasvatuslain ja asiakirjojen uudistukset koettiin kuitenkin erityisopettajien näkökulmasta heidän työtään ja lapsen tuen prosessia edistävinä asioina.

8 TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa Kuopion kaupungilla työskentelevien varhaiskasvattajien kokemuksia kolmitasoisen tuen prosessista. Tavoitteena on selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia tuen prosessin mahdollisuuksista ja haasteista. Tutkimuksessa varhaiskasvattajat saavat mahdollisuuden tuoda esille omia ajatuksiaan ja haasteita tuen prosessiin liittyen. Varhaiskasvattajien kokemusten avulla voidaan kehittää kolmitasoisen tuen prosessia sekä tukea varhaiskasvattajia monitoimijaisessa yhteistyössä.

Tutkimuskysymykset

- Millaisena varhaiskasvattajat kokevat kolmitasoisen tuen prosessin?
- Millaisia haasteita varhaiskasvattajat kokevat kolmitasoisen tuen prosessissa?

9 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka aineistona oli teemahaastatteluilla kerätty tieto varhaiskasvattajilta. Tässä tutkimuksessa varhaiskasvattajilla tarkoitettiin varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja sekä varhaiskasvatuksen lastenhoitajia. Tutkimuksesta on rajattu pois esiopetuksessa toimivat varhaiskasvattajat. Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kolmiportaisen tuen piiriin. Varhaiskasvatuksessa puhutaan kolmitasoisesta tuesta. Tutkimus toteutettiin Kuopion kaupungin varhaiskasvatukselle.

Laadullinen tutkimus perustuu tulkintaan, jonka avulla voidaan kuvata ihmisten kokemusten kautta jokin ilmiö. Laadullisessa tutkimuksessa kiinnostus on tutkittavien ihmisten ja yhteisöjen ilmiötä koskeissa käsityksissä ja kokemuksissa sekä niiden merkityksissä. Merkitykset pitävät sisällään ihmisten henkilökohtaisia arvoja, käsityksiä ja mielipiteitä. Tavoitteena on tuoda esille ihmisten omat kertomiset ja kokemukset koetusta elämästä. Tavoitteena ei ole kuitenkaan totuuden löytäminen tutkitavasta asiasta. Ihmisten kertomien ja kokemusten avulla luotujen vihjeiden kautta voidaan tehdä kuvauksia tulkittavasta asiasta. (Vilkkä 2021a, osa1; Vilkkä 2021b, luku 5.)

Tutkimusaineiston kerääminen tulee suunnitella huolella. Tutkimusta aloittaessa tulee ensimmäiset kysymykset kohdentaa tekijälle itselleen. Tutkija aloittaa tutkimusongelman laajasta asiaongelmasta. Tutkimusongelman määrittäminen vaatii tekijältä tutustumista aiheen kirjallisuuteen ja tutkimuksiin. Tutkimusteorian ja avainkäsitteiden määrittelemisen jälkeen tutkimuskysymykset luodaan aineistosta ja sille tavoite. (Vilkkä 2021a, osa2.) Ennen tutkimusta tutustuin kolmitasoisien tuen kirjallisuuteen ja tutkimuksiin. Kolmitasoisesta tuesta on verrattain vähän tutkimuksia. Tutkimuksessani Bronfenbrennerin (1979) ekologinen systeemiteoria luo raamit kolmitasoisien tuen prosessin tutkimiseen varhaiskasvattajien kokemana. Teoria jäsentää yhteisövaikuttavuutta ja monitoimijaisuutta eri tasoilla ja kuinka nämä vaikuttavat kolmitasoisien tuen prosessiin.

Tutkimukseen osallistuvat ihmiset ja haastattelukysymykset vaikuttavat laadukkaan aineiston saantiin. Onnistuneen aineiston kokoamisen taustalla on tutkittavien henkilöiden mielenkiinto ja tieto tutkitavasta asiasta sekä yhteinen sanasto ja kieli haastattelukysymyksissä. (Vilkkä 2021a, osa 2.) Tutkimukseni kohdennettiin varhaiskasvatuksessa työskenteleville henkilöille, joilla on kokemusta kolmitasoisien tuen prosessista.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa voidaan kerätä monella eri tavalla. Tutkimusaineistoksi valikoituu usein haastatteluin kerätyt ihmisten kokemukset. Näin ollen laadullisen tutkimusmenetelmän tutkimushaastattelumuotoja ovat lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja avoin haastattelu. Teema haastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu on yleisin haastattelumuoto laadullisessa tutkimuksessa. Teemahaastattelussa keskeiset aiheet tai teemat löytyvät tutkimusongelmasta. (Vilkkä 2021b, luku 5.) Tutkimuksessani haastatteluteemat löytyivät tutkimuskysymysten kautta kolmitasoisien tuen prosessista. Tutkimushaastattelumuotoina käytettiin ryhmähaastattelua ja yksilöhaastattelua. Tavallisesti tutkimushaastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, mutta tutkimuksen tavoitteitten mukaan voidaan käyttää myös ryhmähaastattelua. Yksilöhaastattelu soveltuu paremmin omakohtaisten kokemusten tutkimiseen, kun taas ryhmähaastattelu yhteisön käsitysten tutkimiseen. (Vilkkä 2021b, luku 5.)

Varhaiskasvattajien haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluina toukokuussa 2024. Haastateltavat arvottiin Kuopion kaupungin päiväkodeista ”hatusta nostamalla” menetelmällä. Tarkoituksena oli haastatella eri ikäisten lasten kanssa työskenteleviä varhaiskasvattajia muodostaen heistä kolmen henkilön tiimejä. Arvonnalla muodostettiin kolme tiimiä, jotka koostuivat eri päiväkotien varhaiskasvattajista. Haastateltaville laitettiin sähköpostiviestiä varhaiskasvatusyksikön johtajien kautta. Sähköpostiviesteissä kerrottiin tutkimuksesta ja sen tavoitteista sekä tarkoituksesta. Liitteenä sähköpostiviesteissä olivat saatekirje ja tietosuojaseloste. Tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta muistutettiin sähköpostiviestissä ja loppuun oli sisällytetty tutkimuksen toteuttajan yhteystiedot, joiden kautta kannustettiin olemaan yhteydessä, mikäli kysymyksiä tai muuta pohdittavaa ilmeni.

Tutkimuksen uskottavuus perustuu tutkijoiden hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tutkimukseen osallistujille kerrotaan ennakkoon tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät sekä tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltavien henkilöllisyys ei paljastu tutkimuksen tuloksissa. Haastateltavien tietoja ei käytetä muuhun tarkoitukseen kuin kyseiseen tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 5.) Tutkimukseen osallistuvien anonymiteetin varmistamiseksi haastattelumateriaalin säilyttäminen on tutkijan vastuulla. Haastateltaville kerrotaan heidän yksityisyytensä suojaamisesta aineiston kokoamisen aikana ja sen jälkeen. Haastattelumateriaali hävitetään asianmukaisella tavalla tutkimuksen valmistuttua. (Vilkkä 2021b, luku 5.)

Ensimmäisellä arvonnalla ei suostumuksia haastateltavaksi tullut. Suoritettiin toinen arvonta ja haastateltaville laitettiin viestiä varhaiskasvatusyksikköjen johtajien kautta. Tästä arvonnasta löytyi yksi haastateltava. Ohjaavan opettajan ja työelämän edustajien ohjeiden mukaan seuraavaksi kokeiltiin suoraa yhteyttä varhaiskasvatusryhmiin haastateltavien löytymiseksi. Varhaiskasvatusyksiköt ja ryhmät arvottiin. Puhelinyhteys ryhmiin tuotti yhteensä 5 haastateltavaa, kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa yliopisto koulutuksella, kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa sosionomi AMK-tutkinnolla ja yksi lastenhoitaja. Lisäksi aiemmasta arvonnasta yksi varhaiskasvatuksen opettaja sosionomi AMK-tutkinnolla. Tutkimukseen haastateltavaksi ei tavoitettu arvonnalla yhtään varhaiskasvatuksen sosionomia.

Tiimien muodostaminen haastateltavista ei onnistunut suunnitelmien mukaan, koska tiimeistä jäi puuttumaan lastenhoitajia sekä varhaiskasvatuksen sosionomeja. Tiimien muodostaminen koitui hankalaksi yhteisen haastatteluajan sopimisessa. Yksi kolmen varhaiskasvattajan tiimi, joka koostui kahdesta varhaiskasvatuksen opettajasta ja lastenhoitajasta, saatiin sovittua yhteiselle Teams-haastattelulle. Toinen haastattelu tapahtui kahden varhaiskasvatuksen opettajan kanssa ja kolmas haastattelu toteutettiin yksilöhaastatteluna varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Kaikki haastattelut toteutettiin Teams-keskusteluina varhaiskasvatuksessa olevan lepoajan aikana.

9.1 Aineiston analyysi

Tutkimuksessa saadun aineiston analysointiin käytettiin sisällönanalyysiä. Aineiston analysoinnin tarkoituksena on eritellä, ryhmitellä ja tulkita tiivistäen aineiston sisältökokonaisuuksia pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Käsittelemällä ja jäsentämällä aineistoa tuotetaan uutta tietoa tutkimusongelmaan.

(Vilka 2021a, osa 3.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä lähdetään liikkeellä aineiston pelkistämisestä, eli redusoinnista. Tutkimusaineistosta karsitaan epäolennainen pois tiivistämällä ja pilkkomalla aineistoa. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään eli klusterisoidaan uudeksi kokonaisuudeksi, jonka jälkeen ryhmät nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Ryhmittelyn jälkeen aineisto on eroteltu oleelliseksi tiedoksi. Tiedon pohjalta voidaan luoda teoreettisia käsitteitä. (Vilka 2021a, osa 3, 163–171 & Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.)

Varhaiskasvattajien kanssa toteutetut haastattelut käytiin Teams-keskusteluina ja ne nauhoitettiin puhelimen ääninauhurille, josta ne siirrettiin tietokoneelle. Tämän jälkeen haastattelut litteroitiin eli haastateltavien puhe purettiin kirjoitettuun muotoon. Litterointi mahdollisti aineiston tarkemman analysoinnin. Haastattelujen litteroitu aineisto luettiin useampaan kertaan läpi. Tämän jälkeen aineisto koottiin haastattelurungon pääteemojen alle. Teemahaastattelulla kerätyn aineiston pilkkominen on helppoa, koska haastattelurungon teemat muodostavat jäsenyyksen aineistoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Tutkimuksessani yhdistettiin pääteemoja, jotta se vastaisi tutkimuskysymyksiin. Pääteemoiksi muodostuivat inklusiivinen varhaiskasvatus, kolmitasoisen tuen prosessi, tuen toteuttaminen, tuen vaikuttavuuden arviointi, monitoimijainen yhteistyö ja kehittämisehdotukset kolmitasoisen tuen prosessille. Teemoitetusta aineistosta etsittiin kuhunkin teemaan liittyviä lauseita ja käsitteitä. Teemoittelun jälkeen aineisto käytiin useamman kerran läpi etsien pääteemoja tarkentavia alateemoja, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin. (Taulukko 1.) Aineistosta nousevia tuloksi lähdettiin kirjoittamaan auki, kun pääteemoja tukevat alateemat oli löydetty. Aineiston analyysin tavoitteena oli tuottaa kokonaisuus, josta johtopäätösten tekeminen tutkittavasta aiheesta oli mahdollista.

Taulukko 1. Aineiston analyysin pääteemat ja alateemat

Pääteemat	Aineistosta esiin tulleet pääteemoja tukevat alateemat
Yksilöllinen tuki	Toiminnan suunnittelu tuen mukaan Lasten vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden huomioiminen tuessa Yhdistetyt ryhmät
Kolmitasoisien tuen prosessi	Tuen prosessin haasteet Tuen prosessin toimivuus
Tuen toteuttaminen	Havainnointi Toiminta tuen tarpeen ilmetessä Tukitoimet Tuen toteuttajat Yksilöllisen tuen tärkeimmät tekijät/haasteet Hallintopäätösprosessi
Tuen vaikuttavuuden arviointi	Tuen vaikuttavuuden arvioinnin tekijät/menetelmät Tuen arvioinnin haasteet
Monitoimijainen yhteistyö	Yhteistyön toteutuminen/haasteet veo:n kanssa Yhteistyön toteutuminen/haasteet tiimin kanssa Yhteistyön toteutuminen/haasteet vanhempien kanssa Yhteistyö verkostojen kanssa
Kehittämissuhteet kolmitasoisien tuen prosessille	Resurssit Vertaistuki Koulutus Ammatillisuus Yhtenäiset linjat tuen asioissa Veon tukiverkosto Henkilöstö

10 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa Kuopion kaupungilla työskentelevien varhaiskasvattajien kokemuksia kolmitasoisen tuen prosessista. Tavoitteena oli selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia tuen prosessin mahdollisuuksista ja haasteista. Alla on kuvattu varhaiskasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä kolmitasoisen tuen prosessista liittyen yksilölliseen tukeen varhaiskasvatuksessa, tuen toteuttamiseen ja vaikuttavuuden arviointiin sekä monitoimijaiseen yhteistyöhön. Lisäksi on koottu varhaiskasvattajien näkemyksiä kolmitasoisen tuen prosessin kehittämiseksi.

10.1 Yksilöllinen tuki

Varhaiskasvattajilta kysyttiin mielipiteitä lapsen tukemisesta ja inklusiivisesta varhaiskasvatuksesta. Heidän mielestään lapsen saama tuki tulee olla yksilöllistä ja lasten vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita huomioivaa. Pedagogista toimintaa suunnitellaan huomioiden lasten tuen tarpeet. Inklusiivisuuden käsitteen varhaiskasvattajat kokevat sisältävän tuen lasten sijoituksen samaan ryhmään. Lapsia ei erotella tuen tarpeiden mukaan vaan on yhdistettyjä ryhmiä, joissa kaikki ollaan ja toimitaan yhdessä lapsiryhmässä. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen myötä varhaiskasvattajat suunnittelevat tarkemmin toimintaa, miettivät arjen sujumista mm. pienryhmissä toimimalla ja porrastamalla siirtymätilanteita, jotta kaikki lapset voivat osallistua pedagogiseen toimintaan ryhmän mukana.

10.2 Kolmitasoisen tuen prosessi

Kolmitasoinen tuen prosessi on tullut vasta käyttöön varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajilta kysyttiin kokemuksia kolmitasoisen tuen prosessin toimivuudesta arjessa. Varhaiskasvattajat kokevat uudistuksen myötä tuen muotojen ja tarpeiden erottelun helpommin ymmärrettävinä. Lapsen tuen tarve ja muoto on helpommin ymmärrettävissä. Lapsen tarvitseman tuen menetelmät tulevat paremmin käytäntöön eikä tuki jää vain varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjoitetuksi.

Tuloksista käy ilmi, että kolmitasoisen tuen prosessi on tullut vähän yllättäen käytäntöön. Koulutusta on ollut vähän prosessin käyttöönotosta. Varhaiskasvattajat kokevat, että koulutusta tuen kirjaamisesta lasten varhaiskasvatussuunnitelmaan olisi voinut olla enemmän. Yhden varhaiskasvattajan mielestä koulutusta varhaiskasvatussyksikön sisällä oli ollut ja useamman mielestä varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki ja ohjeistus tuen kirjaamisessa on ollut hyvä. Varhaiskasvatuksen opettajat kokevat lastenhoitajien koulutuksen kolmitasoisen tuen prosessista olleen vähäistä. Kestävyydeltään kutsun antamisesta hallintopäätöksen kirjaamiseen, varhaiskasvattajat kokevat kolmitasoisen tuen prosessin olevan ajoittain hyvin aikaa vievä.

10.3 Tuen toteuttaminen

Varhaiskasvattajilta kysyttiin kokemuksia tuen tunnistamisesta ja toteuttamisesta sekä hallintopäätösprosessista. Kolmitasoinen tuen prosessi alkaa lapsen tuen tarpeen tunnistamisella. Varhaiskasvattajat havainnoivat lasta ryhmässä. Tuloksista käy ilmi, että jokainen tiimin jäsen tekee omakoh- taista havainnointia ja tiimissä puretaan havainnot auki. Osan vastaajan mielestä työkokemus tuo varmuutta tuen tarpeen havaitsemisessa ja osan mielestä tuen tarpeen oppii vaan tunnistamaan. Tiimin keskustelujen jälkeen varhaiskasvatuksen opettaja on yhteydessä varhaiskasvatuksen erityis-

opettajaan lasta koskevista havainnoista, jonka jälkeen havainnoista kerrotaan vanhemmille tai vasukeskusteluissa vanhempien kanssa nousee esille lapsella mahdollinen tuen tarve. Tulosten mukaan on myös mahdollista, että tuen tarve huomataan neuvolassa tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja ottaa tuen tarpeen puheeksi vanhempien kanssa. Vanhempien keskustelun jälkeen varhaiskasvatuksen opettaja järjestää varhaiskasvatuksen erityisopettajan aikataulujen mukaisesti kuulemistilaisuuden.

Varhaiskasvatuksen opettajat yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa miettivät lapsen tukitoimia. Varhaiskasvattajien vastauksista käy ilmi, että ryhmissä on käytössä erilaisia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Kuvaohjausta on monellakin eri tavalla ryhmissä käytössä mm. kaulanauhakuvat ja viikko- ja päiväohjelmat, pikapiirtäminen sekä henkilökohtainen kuvaohjaus. Kuvien kerrottuna on myös aamupiiri, lepoaika, pienryhmätoiminnot, seikkailuleikki sekä leikinohjaustaulut. Varhaiskasvattajat käyttävät myös viittomia kuvaohjauksen tukena. Ryhmissä on myös käytössä erilaisia painoeläimiä, Hilja välineitä sekä istuintyynyjä keskittymistä tukevinä välineinä. Tiimalasit ja erilaiset Time Timerit sekä ensin-sitten kuvat auttavat lasta toimintojen hahmottamisessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki ja ohjaus mainitaan myös tukitoimena. Tuen toteuttajina varhaiskasvattajat näkevät koko tiimin.

Tulosten mukaan pienennetty ryhmäkoko, ryhmäavustaja ja pienryhmät mahdollistavat aikuisen läsnäolon ja helpottavat tuen antamista lapselle. Varhaiskasvattajat kokevat pienennetyn ryhmäkoon ja henkilöstön olevan lapsen yksilöllisemmän tuen tärkeimpiä tekijöitä. Tuloksista käy ilmi, että henkilöstön vaihtuvuutta on ollut jonkin verran ryhmissä ja ammattitaitoista, koulutettua sijaista on ollut hankala saada ryhmään. Pysyvä ja sujuva varahenkilöjärjestelmä on varhaiskasvattajien mielestä auttanut henkilökunnan vaihtuvuuden minimoinnissa. Varhaiskasvattajat tuovat esille myös ryhmätilojen vähyyden erilaisia toimintaympäristöjä rakentaessa.

Kolmitasoisen tuen prosessiin kuuluu hallintopäätösprosessi. Varhaiskasvattajien mielestä hallintopäätösprosessi ei sinällään näy tuen prosessissa kuin vasta päätöksen kirjaamisena lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Osa varhaiskasvattajista kokee hallintopäätöksen olevan helpompi ja nopeampi kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kuulemistilaisuudessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan päätöksellä. Tuloksista käy ilmi varhaiskasvatuksen erityisopettajia työllistävän kuulemistilaisuudet. Varhaiskasvattajat kokevat haasteellisiksi aikataulujen yhteensovittamisen erityisopettajien aikataulujen kanssa.

10.4 Tuen vaikuttavuuden arviointi

Varhaiskasvattajilta kysyttiin kokemuksia tuen vaikuttavuuden arvioinnista. Varhaiskasvattajat kokevat, ettei heillä ole nimettyjä menetelmiä tuen vaikuttavuuden arviointia varten. Heidän mielestään tuen arviointiin tarvittaisi enemmän välineitä ja aikaa arvioinnin suorittamiselle ryhmän arjessa. Tuloksista nousee kuitenkin esille, että tuen arviointia tapahtuu tiimin kesken tiimipalaverissa, vanhempien kanssa vasukeskusteluissa, varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sekä lasten tutkimusjaksojen moniammatillisissa yhteistyöpalaverissa. Yksi varhaiskasvattaja nostaa esille vanhempien kanssa keskustelut lasten haku- ja tuontilanteissa. Tuen arvioinnin haasteena varhaiskasvattajat kokevat varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja henkilöstön vaihtuvuuden.

10.5 Monitoimijainen yhteistyö

Kolmitasoisien tuen prosessin vaiheissa moniammatillista työskentelyä tarvitaan lapsen oikea-aikaisen tuen havaitsemisessa ja tukitoimien kartoittamisessa sekä tuen jatkuvuudessa ja arvioimisessa. Varhaiskasvattajilta kysyttiin kokemuksia kolmitasoisien tuen prosessin yhteistyöstä erityisopettajan, tiimin ja huoltajien kanssa. Varhaiskasvattajat kokevat yhteistyön varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa toimivaksi. Erityisopettajalta on saatu hyviä vinkkejä ja ideoita tuen menetelmiin ja ryhmän toimivuuteen. Yksi varhaiskasvattajista kokee erityisopettajan ammattitaidon ja paneutumisen tuen haasteisiin lisäävän myös omaa osaamista. Varhaiskasvattajat kokevat arvostavan ja osaamisensa kehittyvän erityisopettajan jalkautuessa ryhmään ja kokeilemaan tukitoimia ryhmässä. Varhaiskasvattajista osa kokee varhaiskasvatuksen erityisopettajan vaihtuvuuden hankaloittavan tuen loppuun saattamista. Erityisopettajan vähäisellä työkokemuksella koettiin olevan heikentävä vaikutus tukitoimien tarjonnassa ja tuen tarpeiden näkemisessä. Erityisopettajan hankala saatavuus ryhmään koettiin haasteeksi. Varhaiskasvattajat kaipaavat erityisopettajalta kuvaohjauksen lisäksi uusia vinkkejä.

Tulosten mukaan yhteistyö pysyvän ja ammattitaitoisen tiimin kanssa on hyvää. Varhaiskasvattajien mielestä ryhmävasun huolellinen laatiminen ja vastuualueiden sopiminen luovat pohjan ryhmän arjen sujumiselle. Tuloksissa tulee esille myös jokaisen tiimissä olevan varhaiskasvattajan rooli tuen asioissa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvattajien kesken pedagoginen puhe koettiin lisäävän tiimin yhteistyötä ja ammattitaitoa. Varhaiskasvattajat kokevat henkilöstön vaihtumisen haastavan tiimin yhteistyötä.

Varhaiskasvattajat kokevat vanhempien yhteistyön tuen asioissa olevan hyvää. Tulosten mukaan vanhemmat joidenka lapset tarvitsevat tukea, tulevat paremmin tutuiksi. Varhaiskasvattajien mielestä osa perheistä ottavat lapsen tarvitseman tuen tarpeen paremmin vastaan, kun taas osa vanhemmista ovat kokeneet lapsensa tulevan leimatuksi. Myös asuinalueilla on merkityksensä lapsen tuen vastaanottamisessa. Tulosten mukaan vanhemmilla on hyvin vähän tietoa kolmitasoisesta tuen prosessista, mikä myös koetaan haasteena tuen vastaanottamisessa. Varhaiskasvattajat kokevat joutuneensa avaamaan vanhemmille usein kolmitasoisien tuen prosessia ja mitä se tarkoittaa lapsen kannalta ryhmässä. Tuloksissa nousee esille kolmitasoisien tuen prosessin vaihe, kuulemistilaisuus. Varhaiskasvattajat kokevat kuulemistilaisuuden sopimisen vanhempien kanssa haastavana. Vanhemmat ovat kokeneet kuulemistilaisuuden turhana, byrokraattisena toimenpiteenä.

Tulosten mukaan yhteistyö lapsen tuen asioissa eri yhteistyöverkostojen kanssa lisää omaa ammatillisuutta. Varhaiskasvattajat kokevat saavansa hyviä neuvoja ja vinkkejä tuen asioissa ja menetelmissä mm. terapeuteilta ja kuntoutusjaksojen yhteenvetopalavereissa olleilta tahoilta.

10.6 Kehittämis ehdotukset kolmitasoisien tuen prosessille

Varhaiskasvattajilta kysyttiin kokemuksia kolmitasoisien tuen prosessista ja sen kehittämisestä. Tulosten mukaan varhaiskasvattajat kokevat tarvitsevänsä lisää koulutusta kolmitasoisien tuen prosessiin yleisesti sekä tuen kirjaamiseen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvattajien mielestä yhteistä keskustelua ja ajatusten vaihtoa tukitoimista ja tuen toimivuudesta varhaiskasvatusyksiköiden ja ryhmien kesken. Kasvattajat kokevat yksiköiden ja ryhmien välisen keskustelun vahvista-

van ammatillisuutta ja saavan vertaistukea tuen asioissa. Tuloksissa nousee esille erityisesti koulutuksen tarve viittomille arjen sanavarastosta. Varhaiskasvattajat kokevat tuen prosessin tarvitsevan vielä yhtenäisiä linjauksia tuen määrittelyssä eri asuinalueille sekä yhtenäisiä linjauksia varhaiskasvatuksen erityisopettajien toiminnalle tuen asioiden etenemisessä. Tuloksista nousee esille myös varhaiskasvattajien huoli ammattihenkilöstön riittävyyden takaamisesta sekä lasten riittävästä tuen saannista säästötoimenpiteiden myötä.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössä toteutetun tutkimuksen tavoitteena oli selvittää tuen prosessin mahdollisuuksia ja haasteita sekä varhaiskasvattajien kokemuksia tuen prosessista. Tutkimuksessa etsittiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: millaisena varhaiskasvattajat kokevat kolmitasoisen tuen prosessin? Sekä millaisia haasteita varhaiskasvattajat kokevat kolmitasoisen tuen prosessissa?

Jotta jokainen lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään, tulee varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehittää inklusion periaatteiden mukaisesti. Inklusiivinen toimintakulttuuri toimii lasten osallisuutta ja oppimista edistävänä samalla vastaten lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua johonkin ryhmään sekä osallistua toimintaan yhdessä vertaisensa kanssa. (Opetushallitus 2022.) Vaikka tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvattajien mielestä inklusiivisen varhaiskasvatuksen määrittely haastattelun aluksi vaikutti haastavalta, oli heillä kuitenkin tietoa ja näkemystä inklusiivisuudesta. Tulosten mukaan varhaiskasvattajien mielestä lapsen saama tuki tulee olla yksilöllistä ja lasten vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita huomioivaa. Pedagogista toimintaa arjessa suunnitellaan huomioiden lasten tuen tarpeet.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, 17) mukaan varhaiskasvatuksessa lapsen tuki järjestetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, jonka lähtökohtana on jokaisen lapsen oikeus saada tukea omassa ryhmässään toimivin järjestelyin. Tutkimukseni tulokset osoittavat, että varhaiskasvattajat tunnistavat inklusiivisen periaatteen lähtökohdan. Lapsia ei erotella tuen tarpeiden mukaan vaan on yhdistettyjä ryhmiä, joissa kaikki ollaan ja toimitaan yhdessä. Heiskanen ym. (2021, 16–17) mukaan varhaiskasvatuksen työntekijät ovat tietoisia siitä, että inklusiiviseen varhaiskasvatukseen kuuluu lapsen oikeus yksilölliseen tukeen ryhmän yhteisessä toiminnassa. Inklusio määritellään hyvin usein toimenpiteenä, mutta se voidaan määritellä myös jatkuvana pohdintana taustalla olevien arvojen toteutumisesta.

Lapsen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet ja oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tarpeet. Varhaiskasvatuksessa lapsen tuki muodostuu lapsen yksilöllisistä tarpeista ja yhteisöllisistä sekä oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Tuen tulee pohjautua tunnistettuihin tuen tarpeisiin, järjestelmälliseen tuen suunnitteluun, yhteistyöhön tuen toteuttamisessa sekä pedagogiseen arviointiin. Kolmitasoisen tuen prosessi koostuu tuen tarpeiden havainnoinnista, pedagogisesta suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista sekä dokumentaariosta. (Opetushallitus, julkaisuaika tuntematon & Heiskanen 2022, luku 4.)

Jotta lapsen tarvitsemaa tukea voidaan suunnitella, tulee lapsen tuen tarve tunnistaa. Tutkimukseni tuloksista käy ilmi, että jokainen varhaiskasvattaja tiimissään havainnoi lapsia ryhmissä. Varhaiskasvattajien havainnoista keskustellaan tiimissä ja tuen tarve otetaan puheeksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sekä vanhempien kanssa. Almgrenin ja Niemisen (2023, 44, 54) tutkimustulosten mukaan huoli lapsesta voi herätä jatkuvan havainnoinnin pohjalta, jonka jälkeen tuen tarpeesta voidaan keskustella vanhempien kanssa tai vahvistetaan yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Havainnointi on tuen tarpeen tunnistamisessa eniten käytetty menetelmä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, 56) mukaan lapsen tuki tulee aloittaa heti tarpeen ilmetessä. Kolmitasoisen tuen tasoilla toteutetaan pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia.

(Opetushallitus 2022, 64). Tutkimuksessa varhaiskasvattajat keskittyivät pääasiassa pedagogisiin ja rakenteellisiin tukitoimiin. Tulosten mukaan ryhmissä on kattavasti käytössä erilaisia pedagogisia tukitoimia. Varhaiskasvattajat nostivat esille erityisesti koulutuksen tarve viittomille arjen sanavarastosta. Varhaiskasvattajat kokevat rakenteellisten tukitoimien; pienennetyn ryhmän ja henkilöstön olevan tärkeimpiä tekijöitä lapsen yksilöllisemmän tuen antamisessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki ja ohjaus mainittiin myös tukitoimena. Tätä tulosta tukee myös Heiskasen ym. (2021, 26) selvitys, jossa rakenteellinen tuki koetaan varhaiskasvattajien keskuudessa tärkeänä tuen mahdollistajana varhaiskasvatuksen erityisopettajan antaman tuen ja ohjauksen kanssa. Selvityksessä rakenteellisiin tukitoimiin luettiin pienennetyt ryhmät ja kasvatushenkilöstön lisääminen.

Eskelisen ja Hjeltin (2017, 78) tutkimuksessa syyt lapsen tukitoimien puutteelliselle järjestämiselle olivat mm. varhaiskasvatuksen resurssipula ja henkilöstön vaihtuvuus. Tutkimuksen tuloksissa tuen toteuttamista ei koettu ongelmaksi, vaikka vaihtuvuutta henkilöstössä oli ollut ja haasteita ammattitaitoisen varahenkilöstön saannissa. Henkilöstön vaihtuvuus koettiin haasteena tuen vaikuttavuuden arvioinnissa ja tuen loppuun saattamisessa. Eskelisen ja Hjeltin (2017, 26) tutkimustuloksista käy ilmi koulutettujen sijaisten huono saatavuus varhaiskasvatuksessa. Tämä tulee ilmi myös tutkimustuloksissani. Kuopion kaupungissa on otettu varhaiskasvatusyksikkökohtainen varahenkilöjärjestelmä käyttöön, joka on auttanut minimoimaan henkilökunnan vaihtuvuutta.

Kolmitasoisien tuen prosessiin kuuluu hallintopäätösprosessi. Hallinnollinen prosessi tapahtuu varhaiskasvatusyksikön ulkopuolella. (Amlgren & Nieminen 2023, 55). Tutkimuksessani varhaiskasvattajat kokivat, ettei hallintopäätösprosessi sinällään näy tuen prosessissa kuin vasta päätöksen kirjaamisena lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksen arki on kuormittavaa, tuen tarpeiden ja niiden huomioiminen vaativat varhaiskasvatuksen henkilöstöltä tarkkaa toiminnan suunnittelua ja ennakkointia sekä erilaiset kirjalliset työt vievät aikaa pois lapsiryhmässä vietetyltä ajalta. Tutkimuksen tulosten mukaan varhaiskasvattajat kokevat kuulemistilaisuuden haasteena hallintopäätösprosessissa. Erityisesti kuulemistilaisuuden järjestäminen koetaan haasteelliseksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan aikatauluihin yhteensopivaksi.

Tuloksista nousee esille tuen vaikuttavuuden arvioinnin olevan käsitteenä uusi vaikkakin erilaista arviointia tapahtuu ryhmän arjessa. Varhaiskasvattajat kokevat tarvitsevänsä nimettyjä menetelmiä tuen vaikuttavuuden arviointiin. Varhaiskasvattajat kokivat tuen arviointia tapahtuvan tiimin kesken tiimipalaverissa, vanhempien kanssa vasukeskusteluissa, varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sekä lasten tutkimusjaksojen moniammatillisissa yhteistyöpalaverissa. Vaikka tuen arviointia tapahtuu arjessa ja vähintäänkin kaksi kertaa vuodessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä, tulee tuen vaikuttavuuden arvioinnin olla systemaattisempaa ja täsmällisempää suunniteltua arviointiaikataulua. (Nikkanen & Riihinen 2023, 48).

Varhaiskasvatuksessa kolmitasoisien tuen prosessin vaiheissa moniammatillista työskentelyä tarvitaan lapsen oikea-aikaisen tuen havaitsemisessa ja tukitoimien kartoittamisessa sekä tuen jatkuvuudessa ja arvioimisessa. Tutkimuksessa kartoitettiin varhaiskasvattajien kokemuksia yhteistyöstä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, tiimin, vanhempien ja verkostojen kanssa. Tulosten mukaan varhaiskasvattajat kokevat varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuen painottuvan enemmän vinkkejä ja

ideoita tuen menetelmiin antavaksi kuin, että hän varhaiskasvattajien toiveiden mukaisesti jalkautuisi ryhmään kokeilemaan erilaisia tuen menetelmiä. Heiskasen ym. (2021, 147) mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio sisältää lapsen havainnointia, työskentelyä lapsen kanssa, erilaisiin palavereihin osallistumista ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun osallistumista. Heiskanen ym. (2021, 147) kuitenkin kokevat varhaiskasvatuksen opettajalla ja muilla ryhmän aikuisilla olevan pääasiallinen vastuu ryhmän toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittämisestä.

Tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvattajien mielestä henkilöstön vaihtuvuudella ja erityisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajan vaihtuvuudella koettiin olevan heikentävä vaikutus tuen loppuunsaattamisessa. Henkilöstön vaihtuvuuden koettiin haastavan myös tiimin yhteistyötä tuen asioissa ja toteuttamisessa. Tiimin yhteistyön perustana varhaiskasvattajat kokivat ryhmävasun huolellista laatimista ja vastuualueiden sopimista. Varhaiskasvattajien ajatukset yhteisten toimintatapojen sopimisesta tulevat myös esille Heiskasen ym. (2021, 157) julkaisussa. Lapsen tuen toteuttamiseen sitoutuvat ja osallistuvat kaikki varhaiskasvatuksen ammattilaiset. Varhaiskasvatuksen tiimeissä sovitaan ryhmän pedagogisista toimintatavoista.

Yhteistyöhön vanhempien kanssa on aina pyrittävä, vaikka vanhemmat vastustaisivat lapsen tuen asioissa. Lapsen edun ensisijaisuus ohjaa myös tilanteissa, joissa yhteistyö vanhempien kanssa on haastavaa. (Heiskanen ym. 2021, 155.) Opinnäytetyön tutkimuksen tulosten mukaan vanhemmilla on vähän tietoa kolmitasoisien tuen prosessista, mikä myös koetaan haasteena tuen vastaanottamisessa. Tulosten mukaan vanhemmat ovat kokeneet kuulemistilaisuuden turhana, jopa lasta leimavana.

Tulosten mukaan varhaiskasvattajat ovat kokeneet saaneensa ammatillista ohjeistusta tuen asioissa ja menetelmissä lasten tuen asioissa järjestetyissä moniammatillisissa yhteistyöpalaverissa. Jussilan ja Piiraisen (2023,78) tutkimuksessa korostui varhaiskasvatushenkilöstön eri ammattiryhmien toimiva yhteistyö. Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö luo pohjan monipuolisen tiedon yhdistämiselle ja erilaisten näkökulmien ja ratkaisujen esiin tuomiselle. Monialainen yhteistyö on onnistuessaan yksi varhaiskasvatuksen toiminnan ja laadun keskeinen tekijä. Monialaisella yhteistyöllä on yhteinen päämäärä, joka ohjaa toimintaa ja suunnittelua. (Pihlaja & Viitala 2022, luku 1: Viitala 2022 luku 2).

Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 1.8.2022 uudistuksen myötä kolmitasoisien tuen prosessi on ollut verrattain vähän aikaa käytössä. Haastatteluista käy ilmi, että tuen prosessi on tullut vähän yllättäen käyttöön. Osalle varhaiskasvattajista koulutusta tuen prosessin eri vaiheista ja käyttöönotosta on järjestetty koulutusta, ja osa toivoi koulutusta järjestettävän yleisesti tuen prosessista ja tuen kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lastenhoitajien koulutuksen tuen prosessista varhaiskasvattajat kokivat vähäiseksi. Vaikka koulutusta tuen prosessiin tarvitaan, varhaiskasvattajat kokevat tuen prosessin uudistumisen tuoneen tuen muotojen ja tarpeiden erottelun helpommin ymmärrettäviksi sekä tukimuotojen tulevan paremmin käytäntöön arjessa. Jussilan ja Piiraisen (2023, 78) tutkimuksessa tuen prosessin muuttumisen myötä kirjaamisen lisääntyminen voidaan nähdä tuen suunnitelmallisuutta lisäävänä ja tuen toteuttamista velvoittavana. Sa-

maisessa tutkimuksessa koettiin huonona asiana kirjaamisen lisääntymisen tuen prosessin uudistumisen myötä. Tutkimuksessani varhaiskasvattajat eivät tuoneet esille kirjaamisen lisääntymistä, vaan he kokivat tuen prosessin olevan ajoittain aikaa vievä kestävyydeltään, kutsun antamisesta hallintopäätöksen kirjaamiseen.

Heiskanen & Syrjämäki (2022,8) kirjoittavat jokaisella ammattilaisella olevan velvollisuus toteuttaa tukea yhteisten toimintaperiaatteiden pohjalta. Tutkimustuloksissa nousi esille varhaiskasvattajien kokevan tuen prosessin tarvitsevan vielä yhtenäisiä linjauksia tuen määrittelyssä eri asuinalueille sekä yhtenäisiä linjauksia varhaiskasvatuksen erityisopettajien toiminnalle tuen asioiden etenemisessä. Varhaiskasvattajien mielestä yhteistä keskustelua ja ajatusten vaihtoa tukitoimista ja tuen toimivuudesta varhaiskasvatusyksiköiden ja ryhmien kesken tarvitaan lisää. Kasvattajat kokevat yksiköiden ja ryhmien välisen keskustelun vahvistavan ammatillisuutta ja saavan vertaistukea tuen asioissa. Tuloksista nousee esille myös varhaiskasvattajien huoli ammattihenkilöstön riittävyyden takamisesta sekä lasten riittävästä tuen saannista säästötoimenpiteitä tehtäessä.

12 POHDINTA

Varhaiskasvatustuki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muuttuivat syksyllä 2022 jolloin kolmitasoisen tuki tuli varhaiskasvatuksen käytäntöön. Lakimuutoksen tavoitteena on varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tuen järjestelmän yhtenäistäminen sekä inklusiivisten ajatusten mukaisten palveluiden kehittäminen. Tuen prosessin uudistamisen tarkoituksena on yhdenmukaistaa koulutuspolku varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. (Pihlaja, Viitala 2022, luku 1.) Kolmitasoisen tuen toteutumista ja vaikutuksia on jonkin verran tutkittu. Tutkimukseni tarjoaa ajankohtaista tietoa kolmitasoisesta tuen prosessista varhaiskasvattajien kokemana. Varhaiskasvattajien kokemukset kolmitasoisesta tuen prosessista antavat tietoa tuen prosessista ja sen haasteista.

Varhaiskasvattajilta kysyttäessä heidän mielipiteitään lasten tukemisesta, nousi esille lapsen yksilöllisen tukeminen ja tuen huomioinen ryhmän toiminnan suunnittelussa. Varhaiskasvattajien näkemykset lapsen yksilöllisestä tuesta ja sen huomioimisesta ryhmän toiminnan suunnittelussa voidaan tutkimuksen tulosten mukaan huomata toteutuvan inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteiden mukaisesti. Kuten Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassakin (2022, 63) lapsen tuen rakennuspalikkoina toimivat lapsen yksilöllisyys ja sen huomioiminen oppimisympäristössä.

Lapsen yksilöllisen tuen toteuttamisessa ja oppimisympäristöjen suunnittelussa varhaiskasvattajilla on käytössään hyvin tuen toteuttamiseen tarvittavia tukimuotoja. Tukitoimien suunnittelussa varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimenkuva ja osaaminen nousevat tulosten mukaan esille. Tarvitaan yhtenäisiä linjauksia varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimenkuvaan tuen asioiden etenemisessä. Kolmitasoisesta tuen prosessiin tarvitaan lisää koulutusta, jotta tuen prosessin eri vaiheita ja käytännön toteutusta voidaan vielä syvällisemmin ja tavoitteellisemmin toteuttaa.

Tutkimuksen mukaan yhteistä keskustelua ja ajatusten vaihtoa tukitoimista ja tuen toimivuudesta varhaiskasvatustukikeskityksien ja ryhmien kesken tarvitaan jatkossa vahvistamaan ammatillisuutta ja tarjoamaan vertaistukea tuen asioissa. Tätä tukee myös yhteisövaikuttavuuden viitekehys, jossa yhdessä luotu tavoite luo perustan toiminnalla muodostaen kokonais kuvan toiminnasta. Kaikilla toimijoilla on yhteinen ymmärrys menetelmistä, kuinka tavoitteeseen päästään.

Yhteisövaikuttavuuden viitekehyksessä muutoksen arviointi on tärkeää. Arvioinnilla vahvistetaan yhteisöjä sitoutumaan yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Varhaiskasvattajien mielestä tuen vaikuttavuuden arvioinnissa ei ole nimettyjä menetelmiä. Vaikka nimettyjä menetelmiä arviointiin ei ole, tuen toimivuudesta käydään keskustelua tiimipalaverissa, vasukeskusteluissa ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tuen toimivuuden ja vaikutusten tutkiminen ja kehittäminen on tärkeää, jotta taataan lapsen tarvitseman tuki varhaislapsuudessa. Jatkossa olisi tärkeää tutkia varhaiskasvatuksen erityisopettajien sekä varhaiskasvatustukikeskityksien johtajien kokemuksia ja näkemyksiä kolmitasoisesta tuen prosessista Kuopion kaupungissa.

12.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyötä tehdessä minun tuli huomioida oma roolini tutkimuksen tekijänä. Toimin varhaiskasvatuksessa opettajana ja työssäni olen kolmitasoisien tuen kanssa tekemisissä, joka voi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkimuksessani oli tärkeää huomioida tutkittavien käsityksiä ja kokemuksia tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman tarkasti siksi tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimusmenetelmä ja aineiston keruuksi teemahaastattelu. Laadullisen tutkimusmenetelmän tavoitteena on löytää tutkittavien omat merkitykselliset ja tärkeät asiat elämästään. Tutkittavien kokemusten ja käsitteiden avulla voidaan tehdä kuvauksia tutkittavasta asiasta. (Vilkkä 2021b, luku 5.) Oma roolini käsiteltävää ilmiötä kohtaan on ollut neutraali tutkimustilanteessa. Tutkimuksessani olen ollut opiskelijan roolissa en varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvassa.

Tutkimusprosessin tulee olla kokonaisuutena luotettava ja tutkimuksen taustateorialla tulee olla yhteys johtopäätöksiin ja tutkimusaineistoon. Tutkimuksen pätevyyttä eli validiteettia arvioidaan, miten hyvin tutkimuksen teoreettiset käsitteet ymmärrettiin haastateltavien joukossa. Pätevyyttä voidaan arvioida myös miten teoreettiset käsitteet liittyvät havaintoihin ja kokemuksiin. Onnistunut aineiston käsitteiden valinta tulee vaikuttamaan kysymyksiin, joihin vastausta etsitään. Tutkimuksen yleistettävyyttä pohditaan aineiston määrän valinnalla, onko aineiston määrä ollut riittävä. (Vilkkä 2021b, luku 4.)

Tutkimuksen tulosten yleistettävyyteen heikentävästi voi vaikuttaa haastateltavien pieni määrä. Haastateltavia olisi voinut olla tiimin verran enemmän, jotta tutkimusaineistoa olisi ollut monipuolisesti käytössä. Haastateltavien saamiseksi jouduttiin tekemään muutoksia ja se loi aikapaineita haastattelujen suorittamiselle määrättyssä ajassa. Varhaiskasvatuksessa kevät on hyvin kiireellistä aikaa lomien ja erilaisten tapahtumien myötä. Arjen kiireellisyys ja eri varhaiskasvattajien aikataulujen yhteensovittaminen koitui todelliseksi haasteeksi. Edellä mainituista syistä johtuen, tiimien luominen ja ryhmähaastattelujen järjestäminen ei onnistunut kaikkien kohdalla. Ryhmähaastattelut voi parhaimmillaan toimia vertaistuen ja ammatillisen kasvun pohjana, mitä myös tutkimuksen tulosten perusteella varhaiskasvattajat kokivat tarvitsevänsä. Ryhmähaastattelu voi myös heikentää vastauksien monipuolisuutta ja määrää haastateltavien mukaillessa toisiaan.

Tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa heikentävästi myös eri ammattiryhmien huono saatavuus haastateltavaksi. Haastateltavaksi arvonnalla valikoitui varhaiskasvatuksen opettajia ja lastenhoitajia. Alkuperäisen suunnitelman mukaisesti haastateltavaksi arvotut tiimit olisi koottu varhaiskasvatuksen opettajasta ja, varhaiskasvatuksen lastenhoitajasta ja varhaiskasvatuksen sosionomista. Tämä kuitenkin osoittautui mahdottomaksi arvonnalla. Varhaiskasvatuksen sosionomeja on verrattain vähän Kuopion kaupungin päiväkodeissa. Haastatteluihin osallistuneiden opettajien ammattinimikkeiden taustalla on kuitenkin yliopiston ja AMK-tutkinnon suorittaneita.

Tutkimuksen aineiston kokoaminen, käsittelyt ja säilyttäminen on toteutettu eettisesti. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti haastateltavia on informoitu aineiston kokoamisesta ja tarkoituksesta. Haastateltavia on informoitu sähköpostilla huhti-/toukokuussa saatekirjeellä ja tietosuojaselosteella. Itsemääräämisoikeuden kunnioituksen mukaisesti opinnäytetyöhön osallistuminen on ollut vapaaeh-

toista. Tutkimukseen osallistuvilla on ollut oikeus jäädä pois kesken tutkimusprosessin. Haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi tulokset ei ole eroteltu ammattinimikkeitä. Haastatteluaineisto tullaan hävittämään asianmukaisesti tutkimusprosessin päätyttyä. (Vilkka 2021b, luku 4.)

12.2 Oma ammatillinen kasvu

Tutkimuksen tekeminen on ollut oman ammatillisen kasvun kannalta merkittävä. Tutkimusprosessi on vaatinut aikaa ja asiaan perehtyneisyyttä. Oma ammatillisuus on väistämättä kehittynyt tutkimusprosessin myötä. Varhaiskasvatuksessa työskentelevänä koen tärkeäksi kehittää omaa ammatillista näkemystä alan muutoksista ja kehityksestä, jotta käytännön toiminta olisi mahdollisimman lähellä ajankohtaista tietoa. Tutkimus kolmitasoisien tuen prosessista on syventänyt ymmärrystäni ja lisännyt tietoa tuen toteuttamisesta, arvioinnista ja moniammatillisen yhteistyön merkityksestä lapsen tuen kokonaisuudessa.

Tutkimusprosessi on lisännyt ammatillista osaamista ja samalla matka aiheen valinnasta tutkimukseksi on osoittautunut pitkäksi. Matka on vaatinut itseltäni itsehillintää asioiden välillä odottaessa. Matkaa on hankaloittanut aiheen valinnan alussa perheemme muutto paikkakunnalta toiselle. Oman työminän luominen uuteen ympäristöön on ollut voimia vievää ja yhteistyöverkoston luominen on ollut haasteellista ja aikaa vievää. Aiheen löytyminen uudesta toimintaympäristöstä on ollut haasteellista ja aihe on kerennyt vaihtua useamman kerran. Tutkimusprosessi on ottanut ajallisesti paljon, mutta on tiedollisesti ja ammatillisesti antanut yhtä paljon.

13 LÄHTEET

- Alijoki, Alisa & Pihlaja, Päivi 2020. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) 2020. 5.Uudistettu painos. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Verkkokirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 20. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523700758>. Viitattu 19.11.2023.
- Alila, Kirsi & Eskelinen, Mervi 2021. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset asiantuntijuuden kehittämisen kehyksenä. Teoksessa Fonsén, Elina, Koivula, Merja, Korhonen, Riitta & Ukkonen-Mikkola, Tuulikki (toim.) 2021. Varhaiskasvatuksen asiantuntijat. Yhteistyössä eteenpäin. Waasa Graphics Oy: Suomen Varhaiskasvatus ry. 229-237.
- Alila, Kirsi 2022, Lainsäädännöllinen kehys tuen uudistukselle varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heiskanen, Noora & Syrjämäki (toim.) 2002. Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. 14–37.
- Almgren, Elisa & Nieminen, Emma 2023. Kolmitasoisen tuen tarpeen arviointi ja tuen prosessin vaiheet: Tarkastelussa kuntien varhaiskasvatusjohtajien käsitykset. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/88879/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-202309054910.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 9.7.2024.
- Björn, Piia, Aro, Mikko & Koponen, Tuire 2015. This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original on pagination and typographic details. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti, 25(3), 19–21. <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>. Viitattu 2.12.2023
- Björn, Piia, Koponen, Aro, Mikko, Koponen, Tuire, Fuchs, Lynn & Fuchs, Douglas 2016. The many faces of special education within RTI frameworks in the United States and Finland. Learning Disability Quarterly 39 (1), 58–66. DOI: 10.1177/0731948715594787. Viitattu 9.12.2023.
- Bronfenbrenner, Urie 1979. The Ecology of Human Development. Experiments by nature and design. Verkkokirja. Harvard University Press. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.savonia.fi/lib/savoniafi/detail.action?docID=3300702>. Viitattu 18.2.2024.
- Eskelinen, Mervi & Hjelt, Hanna 2017. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen tuen toteuttaminen. Valtakunnallinen selvitys 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:39. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80737/okm39.pdf?sequence=3&isAllowed=y>. Viitattu 9.7.2024.
- Fuchs, Douglas & Fuchs, Lynn 2006. Introduction to Response to Intervention: Whar, why, and how valid is it? Reading Research Quarterly 41 (1), 93–99. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1598/RRQ.41.1.4>. Viitattu 2.12.2023.
- Greenwood, Charles, Bradfield, Tarcy, Kaminski, Ruth, Linas, Maura, Carta, Judith & Nylander Donna 2011. The response to intervention (RTI) approach in early childhood. Focus on Exceptional Children 43 (9), 1–22. <https://doi.org/10.17161/foec.v43i9.6912>. Viitattu 9.12.2023.
- Heinonen, Olli-Pekka, Ikonen, Anna-Kaisa, Kaivosoja, Matti & Reina, Timo 2018. Yhdyspinnat yhteisiksi mahdollisuuksiksi. Selvitys lapsi-, nuoriso- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinnoista muuttuvassa toimintaympäristössä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2018:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3904-2>. Viitattu 7.1.2024.
- Heinämäki, Liisa 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito-lapsen mahdollisuus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Heiskanen, Noora 2022. Tuen prosessit ja lähtökohdat. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Verkkokirja. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523703780>. Viitattu 3.12.2023.

Heiskanen, Noora, Neitola, Marita, Syrjämäki, Marja, Viljamaa, Elina, Nevala, Piia, Siipola, Mari & Viitala, Riitta 2021. Kehityksen ja oppimisen tuki sekä inklusiivisuus varhaiskasvatuksessa. Selvitys nykytilasta kunnallisissa ja yksityisissä varhaiskasvatuspalveluissa sekä esitys kehityksen ja oppimisen tuen malliksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:13. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-829-8>. Viitattu 19.11.2023.

Heiskanen, Noora & Syrjämäki, Marja (toim.) 2002. Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Huhtanen, Kristiina 2004. Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Härkönen, Ulla 2008. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus – Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen kehittymisestä. Pdf-tiedosto. <https://dokumen.tips/documents/ulla-haerkoenen-teorian-ja-tutkimuskohteen-vuorovaikutus-soklueffiverkkojulkaisutmonitietpdf.html?page=12>. Viitattu 18.2.2024.

Högström, Marika 2020. Kolmiportainen tuki kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteen maisteriohjelma: varhaiskasvatus. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/73c59697-1590-4062-bdd1-6b7ff13c74b2/content>. Viitattu 9.12.2023.

Itla Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. Yhteisövaikuttavuus. <https://itla.fi/yhteisovaikuttavuus/>. Viitattu 7.1.2024.

Juntunen, Jenni & Juustila, Virpi 2024. "Paperilla lukee sieviä korulauseita tukiasioihin liittyen, mutta..." - Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä kolmitasoisesta tuesta ja inklusiosta varhaiskasvatuksessa lakiuudistuksen jälkeen. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. Varhaiskasvatuksen maisteriohjelma. Oulun yliopisto. <https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/49412/nbnfioulu-202405133372.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 25.5.2024

Jussila, Katri & Piirainen, Roosa 2023. Lapsen tuen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tuen toteutuminen eri kaupungeissa. Opinnäytetyö. Sosionomi (AMK). Seinäjoen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2023120133510>. Viitattu 25.5.2024.

Kania, John & Kramer, Mark 2011. Collective impact. Stanford Social Innovation Review 9, 36–41. PDF-tiedosto. <https://senate.humboldt.edu/sites/default/files/senate/Chair%20Written%20Report%201-23-2018.pdf>. Viitattu 6.1.2024.

Karila, Kirsti, Kosonen, Tuomas & Järvenkallas, Satu. 2017. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30.

Kasvun ja oppimisen lautakunta 2022. Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Pdf-tiedosto. Julkaistu 7.6.2022. https://www.kuopio.fi/uploads/2023/03/kuopion_kaupungin_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf. Viitattu 14.11.2023.

Kauppinen, Merja & Nuolemo, Tytti 2022. Moniammatillinen verkostoyhteistyö perheiden varhaisena tukena -Ammattilaisten kokemuksia Yhteinen aika -yhteistyömallista. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö, Yhteiskuntatieteiden laitos. Itä-Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/28914/urn_nbn_fi_uef-20221456.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 26.11.2023.

Kekoni, Taru, Mönkkönen, Kaarina, Hujala, Anneli, Laulainen, Sanna & Hirvonen, Jukka 2019. Moniammatillisuuden määrittely ja muodot. Teoksessa: Mönkkönen, Kaarina, Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (toim.) 2019. Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysala. Verkkokirja. Gaudeamus Oy. <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523455665>. Viitattu 25.11.2023.

Kujamäki, Mari 2019. "Kaikki lapset tarvii sitä perustukee". Yleinen tuki inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma. kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/115885/Kujam%c3%a4kiMari.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 2.12.2023.

Kupila, Päivi 2020. Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus oppivassa työyhteisössä. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) 2020. 5. Uudistettu painos. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Verkkokirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 20. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523700758>. Viitattu 19.11.2023.

Korkalainen, Paula 2009. Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristössä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 262. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/20351/9789513936167.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 3.12.2023.

Laki varhaiskasvatuslain muuttamisesta 1183/2021. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20211183>. Viitattu 11.11.2023.

Maja, Satu-Maaret & Toropainen, Sanna 2020. Tehostetun ja erityisen tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa varhaiskasvattajien näkökulmasta. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysala. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202005128635>. Viitattu 25.5.2024.

Mönkkönen, Kaarina, Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (toim.) 2019. Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysala. Verkkokirja. Gaudeamus Oy. <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523455665>. Viitattu 25.11.2023.

Mäenpää, Hanna 2023. Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksen erityisopettajien kokemana. Miten teoria kohtaa käytännön? Kandidaatintutkielma. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/148081/MaenpaaHanna.pdf?sequence=2>. Viitattu 2.12.2023.

Nikkanen, Anna & Riihinen, Anne 2023. Lapsen tuen vaikuttavuuden arviointi varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteen laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/87231/>. Viitattu 9.7.2024.

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Pdf-tiedosto. Julkaistu 1.3.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf. Viitattu 11.11.2023.

Opetushallitus 2023. Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa OSA 2. Pdf-tiedosto. Julkaistu 1/2023. Valokuva 1.10.2024. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Lapsen%20tuki%20varhaiskasvatuksessa%20tukimateriaali%20OSA%202.pdf>. Viitattu 1.10.2024.

Opetushallitus 2023. Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa OSA 3. Pdf-tiedosto. Julkaistu 1/2023. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Lapsen%20tuki%20varhaiskasvatuksessa%20tukimateriaali%20OSA%203_p%C3%A4ivitetty%209_2023.pdf. Viitattu 24.5.2024.

Opetushallitus 2023. Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa OSA 3. Pdf-tiedosto. Julkaistu 1/2023. Valokuva 24.2.2024. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Lapsen%20tuki%20varhaiskasvatuksessa%20tukimateriaali%20OSA%203_p%C3%A4ivitetty%209_2023.pdf. Viitattu 24.2.2024.

Opetushallitus julkaisuaika tuntematon. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden päivitys 2021–2022. Verkkojulkaisu. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteiden-paivitys-2021-2022>. Viitattu 27.11.2023.

Pasanen, Emilia & Pohjo, Pauliina 2018. Varhaiskasvatuksen eri ammattiryhmien kokemuksia lapsen yksilöllisen tuen toteuttamisen haasteista lapsiryhmässä. Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57851/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201805042458.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 3.12.2023.

Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta 2022. Muuttuva ja kehittyvä varhaiskasvatus. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta (toim.) Varhaiskerityiskasvatus. Verkkokirja. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523703780>. Viitattu 27.11.2023.

Pohjois-Savon hyvinvointialue julkaisuaika tuntematon. Yhdessä aika (monitoimijainen yhteistyömalli). Pdf-tiedosto. <https://innokyla.fi/sites/default/files/2022-09/Yhdessä%20C3%A4%20aika-%20diagrammi.pdf>. Viitattu 26.11.2023.

Puroila, Anna-Maija & Karila, Kirsti 2001. Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Teoksessa Karila, Kirsti (toim.), Kinon, Jarmo & Virtanen, Jorma 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus.

Pölkki, Pirjo 2016. Ehkäisevä lastensuojelu ja varhainen tuki lapsiperheille. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lunden, Tiina, Salovaara Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö (261–277) Verkkokirja. Helsinki: Gaudeamus.

Ranta, Samuli 2021, Kasvun juuret. Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia? Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Ranta, Samuli & Heiskanen, Noora 2022. Toimiva tiimityö – jaettu vastuu lapsen tuesta. Teoksessa Heiskanen, Noora & Syrjämäki (toim.) 2002. Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. 137–154. Viitattu 10.12.2023.

Rantala, Anja 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 198. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4044-7>. Viitattu 18.2.2024.

Repo, Laura, Paananen, Maiju, Eskelinen, Mervi, Mattila, Virpi, Lerkkanen, Marja-Kristiina, Gammelgård, Lillemor, Ulvinen, Jyri, Marjanen, Jukka, Kivistö, Anne & Hjelt, Hanna 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Pdf-tiedosto. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. 15:2019. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1519.pdf. Viitattu 2.12.2023.

Ristikari, Tiina, Söderholm, Bitta, Häggman, Anna & Niemelä, Mika 2021. Alueellinen oppimisverkosto ja yhteisövaikuttavuus lapsiperheiden tukemisessa. Kasvun tuki aikakauslehti 1 (1), 32–38. <https://journal.fi/kasvuntuki/article/view/126970/76641>. Viitattu 6.1.2024.

Sandberg, Erja 2021, Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Latvia: Livonia Print Ltd.

Sitra, julkaisuaika tuntematon. Systeminen muutos. <https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/systeminen-muutos/>. Viitattu 7.1.2024.

Sjöblom, Sinitta & Viljanen, Reetta 2022. Asiakirjasta käytäntöön – opettajien näkemyksiä kolmiporaisen tuen toteutumisesta esiopetuksessa. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden

den laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/80957/URN%3aNB%3afi%3ajyu-202205102608.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 2.12.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessi raportit. Raportti 26/2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134652/TY%C3%962017_26_Ty%C3%B6pajaprosessit_1.6.17_web.pdf?sequence=3. Viitattu 26.11.2023.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Verkkokirja. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789520400118>. Viitattu 16.3.2024.

Ukkonen-Mikkola, Tuulikki, Yliniemi, Raija & Wallin, Outi 2020. Varhaiskasvatuksen työ muuttuu – muuttuuko asiantuntijuus? Työelämän tutkimus 18 (4), 323–339. <https://doi.org/10.37455/tt.89217>. Viitattu 19.11.2023.

Uotinen, Noora 2021. Lapsen tuen toteuttaminen. Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia lapsen tuen toteuttamisen edistävästä ja rajoittavista tekijöistä. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede. Turun yliopisto. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/151996/Uotinen_Noora_pro_gradu.pdf. Viitattu 2.12.2023.

Valtioneuvosto 2021. Kansallinen lapsistrategia. Komiteamietintö. Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>. Viitattu 24.5.2024.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pdm46434451037664>. Viitattu 18.11.2023.

Varhaiskasvatuksessa toteutettava tuki. Julkaisuaika tuntematon. Kasvanet. <https://kasvanet.mcampus.fi/mod/resource/view.php?id=2824>. Viitattu 9.12.2023.

Venninen, Tuulikki 2007. ”Olen enemmän alkanut pohtimaan ja sanomaan ääneen mitä ajattelen” ammatillinen kehittyminen ja yhteisöllinen palaute päiväkodin työtiimeissä. Tutkimuksia 282. Käytätymistieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/20046>. Viitattu 25.11.2023.

Viitala, Riitta 2022. Inklusio ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Verkkokirja. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523703780>. Viitattu 3.12.2024.

Vilka, Hanna 2021a. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Verkkokirja. Jyväskylä: PS-kustannus. <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523701236>. Viitattu 16.3.2024.

Vilka, Hanna 2021b. Tutki ja kehitä. Verkkokirja. Jyväskylä: PS-kustannus. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523701731>. Viitattu 16.3.2024.

Vitikka, Erja, Eskelinen, Merja & Kuukka, Katri. 2021. Oikeus oppia. Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmisteleva työryhmän väliraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:30. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163069/OKM_2021_30.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 3.12.2024.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. https://finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1991/19910060/19910060_2. Viitattu 27.11.2023.

Äikäs, Aino, Syrjämäki, Marja & Pesonen, Henri. 2022. Lapsen tukeen liittyvä yhteistyö ja vaativa monialainen tuki. Teoksessa Heiskanen, Noora & Syrjämäki (toim.) 2002. Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.